

STORTINGET

Innst. 170 S

(2022–2023)

Innstilling til Stortinget
fra utdannings- og forskningskomiteen

Meld. St. 5 (2022–2023)

Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023–2032

Til Stortinget

1. Bakgrunn

Regjeringen legger i meldingen frem en langtidsplan for forskning og høyere utdanning (LTP). Langtidsplanen er den tredje i rekken. Langtidsplanen har en tiårig horisont, men revideres hvert fjerde år for å ta hensyn til politiske og samfunnsmessige endringer.

I langtidsplanen peker regjeringen ut tre overordnede mål og seks tematiske prioriteringer for norsk forskning og utdanning i perioden 2023–2032.

De overordnede målene er:

- styrket konkurransekraft og innovasjonsevne
- miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft
- høy kvalitet og tilgjengelighet i forskning og høyere utdanning

De tematiske prioriteringene er:

- hav og kyst
- helse
- klima, miljø og energi
- muliggjørende og industrielle teknologier
- samfunnssikkerhet og beredskap
- tillit og fellesskap

Samlet dekker målene og prioriteringene de områdene hvor regjeringen mener det er viktigst med kunnskapsutvikling i årene fremover.

I denne langtidsplanen lanserer regjeringen også et nytt virkemiddel i det norske forskningssystemet for å bidra til en mer praktisk anvendelse av forskningsbasert kunnskap: *målrettede samfunnsoppdrag*. Målrettede samfunnsoppdrag er nyskapende og ambisiøse prosjekter der forskning kobles sammen med andre virkemidler for å løse konkrete problemer innen en gitt tidsfrist. Norge deltar allerede i EUs samfunnsoppdrag, og nå lanserer regjeringen i tillegg to nasjonale samfunnsoppdrag på prioriterte områder:

- bærekraftig før
- inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv

Langtidsplanen inneholder også en egen del om kunnskapssystemet. Der omtaler regjeringen behovet for, og planene om, ny politikk for forskning og høyere utdanning, blant annet for å sikre bedre ressursutnyttelse. Selv om det norske kunnskapssystemet har mange styrker, blant annet et solid fundament av offentlig finansiering, er det også flere utfordringer og et potensial for forbedring. Regjeringen mener det trengs tiltak for et mer velfungerende FoU-system, en dimensjonering av høyere utdanning som i større grad er innrettet mot samfunnets behov, bedre virkemidler for å ta kunnskapen i bruk (herunder målrettede samfunnsoppdrag) samt gode og ressurseffektive løsninger for datainfrastruktur og bygg. Ifølge regjeringen er det på tide med en gjennomgang av forskningssystemet for å vurdere om det er behov for endringer som kan optimalisere systemet for bedre å nå de forskningspolitiske målene, og regjeringen varsler at den vil legge frem en stortingsmelding om forskningssystemet i løpet av inneværende stortingsperiode.

Regjeringen viser til at det økonomiske handlingsrommet i offentlige budsjetter vil bli mindre i tiden fremover. Oppfølgingen av langtidsplanen vil derfor i større grad enn tidligere skje gjennom bruk av eksisterende ressurser og omprioriteringer. Regjeringen legger til grunn at både departementene, virkemiddelaktørene og forsknings- og høyere utdanningsinstitusjoner med offentlig finansiering følger opp målene og prioriteringene i langtidsplanen med de ressursene som til enhver tid er tilgjengelige, hver ut fra sine forutsetninger og sitt ansvar. Regjeringen varsler at den vil vurdere behovet for ytterligere oppfølging i de årlige statsbudsjettene.

Regjeringen forventer at målene og prioriteringene i langtidsplanen på sikt vil føre til at ressursbruken vrir i retning av disse. Departementene følger opp gjennomføringen av langtidsplanen i styringsdialogen med Norges forskningsråd, Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir.), Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, universiteter, høyskoler og andre relevante underliggende virksomheter.

2. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jorodd Asphjell, Sigurd Myrvoll, Lise Selnes og Elise Waagen, fra Høyre, Margret Hagerup, Kari-Anne Jønnes og Jan Tore Sanner, fra Senterpartiet, Maren Grøthe og Aud Hove, fra Fremskrittspartiet, Himanshu Gulati, fra Sosialistisk Venstreparti, Freddy André Øvstegård, fra Rødt, lederen Hege Bae Nyholt, og fra Venstre, Abid Raja, viser til meldingen Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023–2031.

Komiteen avholdt muntlig høring om langtidsplanen torsdag 5. januar 2023. Komiteen har også mottatt enn rekke skriftlige høringsinnspill.

Komiteen mener at satsing på kunnskap er grunnlaget for å skape fremtidens nye, grønne og lønnsomme arbeidsplasser og en bedre og mer effektiv offentlig sektor. Høy kvalitet i utdanning og forskning er en forutsetning for et velfungerende arbeids- og næringsliv og for en fortsatt stabil utvikling av det norske velferdssamfunnet. Komiteen mener det er avgjørende at langtidsplanen bidrar med langsiktige, prioriterte satsinger som gir forutsigbarhet til forsknings- og utdanningsmiljøene og en bedre koordinert politikk. Komiteen mener at langtidsplanen må sikre både en helhetlig utvikling av norsk forskning og høyere utdanning og en prioritering av innsats på områder der Norge har særlige kunnskapsbehov eller konkurransefortrinn.

Komiteen mener forskning, utvikling, innovasjon og høyere utdanning er grunnleggende for verdi-

skapingen i samfunnet. Dette gjelder ikke minst i en tid hvor økonomien og samfunnet skal gjennom en grønn og digital omstilling. Forskningsdrevet innovasjon er helt nødvendig for å sikre fremtidig verdiskaping og løse de utfordringene som samfunnet står overfor.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at som varslet i langtidsplanen vil derfor regjeringen i årene som kommer, legge bedre til rette for at både næringslivet og offentlig sektor skal utforske og ta i bruk ny kunnskap og teknologi.

Flertallet vil understreke at sterke forsknings- og kunnskapsmiljøer og et godt utviklet internasjonalt kunnskaps samarbeid står helt sentralt i dette arbeidet. Flertallet mener derfor det er nødvendig med en generell styrking av Norges forskningsinnsats og en kunnskapsbasert samfunnsutvikling.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til regjeringens mål om at Norge skal være et demokratisk og bærekraftig samfunn med høy verdiskaping, rettferdig fordeling, utbredt tillit i befolkningen og gode offentlige tjenester over hele landet. Disse medlemmer vil peke på forskningens betydning for å opprettholde og videreutvikle demokratiet, gode velferdstjenester og et konkurransedyktig næringsliv. Derfor har også regjeringen nedfelt i Hurdalsplattformen at den vil styrke norsk forskning, både i offentlig regi og i næringslivet, herunder å prioritere et løft for forskning på klima og omstilling.

Disse medlemmer viser til at denne langtidsplanen for forskning og høyere utdanning er fremmet med et helt annet bakteppe og under helt andre økonomiske omstendigheter enn de to foregående planene.

Disse medlemmer viser til at en følge av den forventede makroøkonomiske situasjonen og hensynet til en forsvarlig økonomisk politikk er et stramt økonomisk handlingsrom for gjennomføringen av langtidsplanen. Disse medlemmer minner om at regjeringen, til tross for en krevende budsjettssituasjon, har prioritert å opprettholde et høyt nivå på bevilgningene til forskning og innovasjon i 2023 med en nominell økning i bevilgningene til forskning over Kunnskapsdepartementets budsjett. Bevilgningene vil legge til rette for langsiktig konkurransekraft og omstillingsevne og stimulere til vekst i konkurranseutsatt næringsliv og en særlig innsats for grønn omstilling og norsk deltakelse i europeisk forsknings- og innovasjonssamarbeid.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til at regjeringen Solberg gjennom to langtidsplaner for forskning og høyere utdanning la grunnlaget for en periode med

høye ambisjoner for norsk forskning og høyere utdanning. Planene bygget på et langsiktig perspektiv og en grunnleggende vilje til å bruke nødvendige ressurser for å løse vår tids store utfordringer og å skape et bærekraftig samfunn og langsiktig økonomisk vekst.

Disse medlemmer peker på at den første langtidsplanen fulgte opp målsettingen om å bruke 1 pst. av bruttonasjonalprodukt (BNP) på forskning og utvikling (FoU), gjennom blant annet opptrapping av bevilningene til forskningsinfrastruktur, deltakelse i europeiske rammeprogram for forskning og innovasjon og flere rekrutteringsstillinger. Totalt ble langtidsplanen i årene 2015–2018 fulgt opp med over 3 mrd. kroner i økte bevilgninger.

Disse medlemmer viser til at også langtidsplanen for årene 2019–2023 har blitt fulgt opp med over 1,6 mrd. kroner gjennom opptrappingsplanene «Teknologiløft, FoU for fornyelse og omstilling i næringslivet» og «Kvalitet i høyere utdanning». Gjennom perioden til regjeringen Solberg økte FoU-bevilgningene med 16,3 mrd. kroner, noe som tilsvarer en realvekst på om lag 28 pst. Disse medlemmer viser til at bevilgningene jevnt over har overoppfylt målet om å bruke 1 pst. av BNP på FoU.

Sammen med en ambisiøs satsing på de prioriterte områdene i de forrige langtidsplanene viser disse medlemmer til at regjeringen Solbergs styrking av universitetene og høyskolene – med en realvekst på over 15 pst. – har gitt norsk forskning og høyere utdanning et betydelig løft hva gjelder både kvalitet, kapasitet og suksessrate i åpne internasjonale konkurransearenaer.

Disse medlemmer mener regjeringens forslag til ny langtidsplan for forskning og høyere utdanning bryter med intensjonene om å bidra til langsiktighet og forutsigbarhet og å være et tydelig styringsverktøy for sektoren.

Disse medlemmer vil minne regjeringspartiene om merknaden i Innst. 164 S (2018–2019) i behandlingen av langtidsplanen for 2019–2023 hvor medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ønsket seg «en mer tydelig, forpliktende plan» basert på det de mente var en «tverrpolitisk enighet om å se innsatsen for forskning og høyere utdanning i et langsiktig perspektiv». Partiene sa seg enige med Unio i at «de reelle prioriteringene i realiteten skyves til de årlige budsjettene, stikk i strid med det som var formålet med en flerårig plan», og understreket at «[o]mstilling og fornyelse vil kreve at regjeringen faktisk følger opp sine uttalte intensjoner om økte kunnskapsinvesteringer med reelle budsjettprioriteringer».

Disse medlemmer viser til at regjeringen Solberg faktisk fulgte opp sine uttalte intensjoner og sikret reelle budsjettprioriteringer i tråd med opptrappingene skissert i langtidsplanen for 2019–2023. Disse med-

lemmer merker seg derimot at regjeringen Støre velger å gå bort fra denne tverrpolitiske enigheten som spenner tilbake til regjeringen Stoltenberg 2, og svekker både langtidsplanens verdi som styringsverktøy og ambisjonene for norsk forskning og høyere utdanning.

Disse medlemmer viser til at langtidsplanen for forskning og høyere utdanning er laget for å gi langsiktighet og forutsigbarhet for sektoren og for å definere nasjonale og strategiske mål for politikken. I komiteens høring kom det fram at flere aktører mener regjeringens forslag til ny langtidsplan er svekket som budsjett- og styringsverktøy sammenliknet med tidligere planer, siden det ikke er forpliktende økonomiske planer knyttet til den. Disse medlemmer mener at det er bekymringsfulle signaler, og ønsker å styrke langtidsplanen som strategisk verktøy.

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet mener langtidsplanen for forskning og høyere utdanning er et viktig grep for å styrke langsiktighet og mulighet for strategisk styring av politikken for forskning og høyere utdanning. Videre mener dette medlem at FoU er viktig for fremtidig verdiskaping. Norge bruker veldig mye penger på forskning, men det sees liten effekt av de pengene som blir investert i forskning. Dette er et syn som også kom frem i komiteens høring i saken.

Dette medlem er opptatt av at forskningen i sum bidrar til økt innovasjon, verdiskaping og arbeidsplasser i Norge. Dette medlem vil også vise til at Fremskrittspartiet er opptatt av å støtte opp om veksten i og fremveksten av en bredde av næringer, slik som eksempelvis innenfor helse og medisiner eller ny teknologi innenfor energisektoren, ikke kun grønne næringer.

Dette medlem viser til Nettavisens nylige omtale av et forskningsprosjekt ved Universitetet i Bergen (UiB) som skal ha fått 12 mill. kroner i bevilgninger av Forskningsrådet til å utforske hvordan Norge har gjort verden hvitere, og hvordan norsk hvitmaling kan være forbundet med rasistiske holdninger. Dette medlem mener det er rom for en mer fornuftig pengebruk innen forskningsfeltet, og at man må se med et kritisk blikk på tildelinger som gjøres. Dette medlem mener at eksempler som det ovenfor er med på å svekke legitimiteten til Forskningsrådet og norsk forskning for øvrig. Dette medlem mener prioriteringene av hva som skal forskes på, både kan og bør strammes inn. Dette medlem vil også vise til at Fremskrittspartiet i sine alternative budsjetter som følge av dette har valgt å legge inn enkelte kutt på forskningsfeltet, blant annet innenfor regionale forskningsfond.

Dette medlem viser til at Norge er en av verdens ledende energinasjoner med tilgang på nesten ubegrenset ren og fornybar energi. Tilgang på kraft og et marked

preget av effektiv konkurranse skal gi norske forbrukere og norsk industri stabil tilgang til kraft til en konkurransedyktig pris som sikrer norsk konkurransekraft. Offentlige myndigheter må utvise vilje til å utnytte landets fornybare energiresurser, samtidig som natur og miljø ikke utsettes for u hensiktsmessige belastninger. De t t e m e d l e m mener Norge bør øke satsingen på forskning innenfor petroleumsvirksomhet for å sikre at vi både finner nye felt og øker produktiviteten innenfor eksisterende olje- og gassfelt i Norge. Krigen i Ukraina har forsterket Norges rolle som en stabil og forutsigbar leverandør av olje og gass, og derfor mener dette m e d l e m at forskning innen dette feltet er særdeles viktig.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre, viser til at Norge og verden står midt i en klima- og naturkrise samt omfattende energi- og sikkerhetsutfordringer knyttet til krigen i Ukraina. Samtidig er det kort tid siden pandemien skapte store samfunnsproblemer. Forskning er avgjørende for at samfunnet skal klare å håndtere de store utfordringene i vår samtid, og særlig viktig er det å opprettholde støtten til den forskerdrivne forskningen. Som blant annet Norges forskningsråd påpeker i sitt hørings svar, har grunnleggende forskning vært viktig for håndteringen av pandemien og krigen i Ukraina.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Rødt og Venstre mener at den nye langtidsplanen for forskning og høyere utdanning må knytte Norges klimamål til norsk forskning og innovasjon. Rapporten «Klimakur 2030» viser en rekke mulige løsninger for å få ned norske utslipp. Disse m e d l e m m e r vil at Forskningsrådet følger opp «Klimakur 2030» og peker på områder der norsk forskning kan bidra til å redusere utslipp av klimagasser.

2.1 Langtidsplanens formål

Komiteen viser til at meldingen viderefører intervallene for langtidsplanen for forskning og høyere utdanning med en tiårig horisont og en revidering av planen hvert fjerde år for å kunne fange opp politiske og samfunnsmessige endringer med betydning for innretningen. Siden de to første langtidsplanene ble lagt frem, har verden endret seg på grunnleggende måter, slik meldingen redegjør for. Komiteen vil likevel understreke at de store samfunnsutfordringene som var bakteppet for de to foregående langtidsplanene, fortsatt eksisterer og har blitt ytterligere aktualisert. Dette forsterker behovet for forskningsbasert kunnskap og kompetanse for å forstå og løse de utfordringene samfunnet står overfor.

Komiteen merker seg også at meldingen legger opp til en sterkere integrering mellom forskning, høyere utdanning og innovasjon enn i de to foregående planene.

Komiteen understreker viktigheten av langtidsplanens rolle som et instrument for langsiktig prioritering og styring og anerkjenner utfordringen i å skulle trekke tydelige, lange linjer i tiårsperioden samtidig som planen forblir dynamisk nok til å kunne tilpasse satsingene best mulig innenfor de prioriterte områdene i løpet av perioden.

Komiteen viser til at forskning er langsiktig av natur. I tillegg skjer både finansieringen og styringen av forskningen på tvers av fagsektorer, og selve forskningen er gjerne også tverrsektoriell. Dette begrunner behovet for en tverrsektoriell, koordinerende og langsiktig forskningsstyring og finansiering. Komiteen understreker at formålet med langtidsplanen er at finansiering av forskning, herunder forskningsmidler fra alle relevante departement, skal innrettes i tråd med den vedtatte langtidsplanen. Det betinger at det offentlige skal bruke tilsvarende 1 pst. av bruttonasjonalprodukt (BNP) på forskning og utvikling for å sikre forutsigbarhet og stabilitet i finansiering av forskning. Langtidsplanens overordnede mål, tematiske prioriteringer og målrettede samfunnsoppdrag skal prioriteres ved tilføring av nye ressurser, og de eksisterende ressursene i sektoren må prioriteres i tråd med langtidsplanen for å oppfylle målene.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet deler de overordnede intensjonene regjeringen uttrykker i meldingen om et fortsatt høyt nivå på bevilgningene til forskning og høyere utdanning og at langtidsplanen tjener som et overordnet veikart for den samlede forskningsinnsatsen. Langtidsplanen er således et nødvendig styringsdokument for å koordinere politikken på tvers av sektorer og bidra til langsiktighet og forutsigbarhet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre konstaterer at regjeringens ambisjoner for norsk forskning og høyere utdanning innebærer en svekkelse i forhold til tidligere planer. Disse m e d l e m m e r viser blant annet til høringsuttalelse fra Akademikerne:

«Samfunnsutfordringene vi står overfor vil kreve store teknologiske fremskritt og grunnleggende samfunnsendringer. Det krever langsiktighet og forutsigbarhet i styring og finansiering av forskning og høyere utdanning. Langtidsplanen er, slik den foreligger, en bred og altomfattende plan. Mangelen på en tydelig retning og forpliktende finansiering bidrar til at langtidsplanen i for liten grad vil fungere som styringsverktøy.»

Disse medlemmer peker på at satsing på kunnskap og forskning er grunnlaget for å skape fremtidens nye, grønne og lønnsomme arbeidsplasser og en mer effektiv offentlig sektor. Høy kvalitet i utdanning og forskning er en forutsetning for et velfungerende arbeids- og næringsliv og for en fortsatt stabil utvikling av det norske velferdssamfunnet. Det tar tid å utvikle kunnskap, og derfor er det avgjørende å ha et langsiktig perspektiv og vilje til å investere i forskning. Disse medlemmer velger å gjengi en uttalelse fra Akademikerne i høringen avholdt 5. januar 2023. De mener regjeringens forslag til langtidsplan for forskning og høyere utdanning er «mindre fremragende, mindre miljøvennlig og mer introvert» enn Meld. St. 4 (2018–2019) Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge fram en forpliktende økonomisk opptrappingsplan for finansiering av langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023–2032 med tydelige prioriteringer i forbindelse med behandlingen av revidert nasjonalbudsjett våren 2023.»

Komiteen mener at langtidsplanen er et godt styringsverktøy og en fin måte å vise retning på, forutsatt at det er en sammenheng mellom langtidsplanen, tildelingsbrev, oppdrag og finansiering. Komiteen peker på muligheten som ligger i å samkjøre langtidsplanens satsinger med EUs programmer for forskning og innovasjon gjennom EUs samfunnsoppdrag.

2.2 Langtidsplanens mål og prioriteringer

2.2.1 OVERORDNEDE MÅL

Komiteen viser til meldingen, der regjeringen peker ut tre overordnede mål for norsk forskning og høyere utdanning i perioden 2023–2032:

- styrket konkurransekraft og innovasjonsevne
- miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft
- høy kvalitet og tilgjengelighet i forskning og høyere utdanning.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, er enig i disse målene, som også innebærer høy grad av kontinuitet fra de tidligere langtidsplanene, samtidig som det er gjort noen justeringer. Flertallet oppfatter at målene i stor grad sammenfaller med samfunnets behov og høringsinstansenes innspill.

Komiteen har i innstillingen kommet med ytterligere synspunkter, konkretiseringer og tolkninger av hvordan mål og prioriteringer skal forstås. Der flertallet av komiteens medlemmer eller en samlet komité står bak merknader, har komiteen en klar forventning om at dette legges til grunn i regjeringens oppfølging av de overordnede målene og tematiske prioriteringene for langtidsplanen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre, viser til høringsinnspillet fra Forskningsinstituttens fellesarena, FFA, som peker på viktigheten av at de strategier og prosesser regjeringen har under arbeid i tillegg til Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023–2032, som eksportstrategi, grønt industriløft, virkemiddelgjennomgang og strategi for at næringslivet skal investere 2 pst. av BNP i forskning, må sees i sammenheng med og underbygge målene i langtidsplanen.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre er fornøyd med at det overordnede målet om styrket konkurransekraft og innovasjonsevne er videreført i langtidsplanen. Forskning er langsiktig, og god forskningspolitikk krever også langsiktighet i de nasjonale planene og rammevilkårene for forskningen. Disse medlemmer støtter omformuleringen av målet om å møte de store samfunnsutfordringene til miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. Dette er i tråd med omtalen av målet i forrige langtidsplan.

Disse medlemmer er kritiske til at regjeringen foreslår å omdefinere det tredje målet slik at det å utvikle fagmiljøer av fremragende kvalitet ikke lenger skal framgå av målformuleringen. Norge har allerede god tilgang til både forskningsmiljøer og høyere utdanning med en rekke studiesteder og planer for å gjøre høyere utdanning mer tilgjengelig gjennom implementering, digitalisering, åpne data, desentraliserte studiesteder og livslang læring gjennom mer fleksible studietilbud. Å opprettholde ambisjonen om at Norge skal etablere og opprettholde ledende fagmiljøer av fremragende kvalitet, er viktig for at norsk forskningspolitikk skal ha fokus på kvalitet og spille en rolle i det internasjonale økosystemet av forskningsmiljøer.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen videreføre målet om å utvikle fagmiljøer av fremragende kvalitet i Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023–2032.»

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet støtter de overordnede målene. Dette medlem mener det er viktig å støtte næringslivets FoU-prosjekter. Videre mener dette medlem at det er positivt at

man styrker arbeidslivsrelevansen i utdanningene. Dette medlem viser til Innst. 12 S (2022–2023), hvor dette medlem foreslo en kartlegging av i hvor stor utstrekning studenter er i studierelevant arbeid seks måneder etter endt studium. Dette medlem mener man i større grad må tilpasse utdanningstilbudet til det samfunnet etterspør av kompetanse.

Dette medlem mener det må satses på en bredde av næringer, ikke kun grønne. Dette medlem er opptatt av verdiskaping i Norge, og da må det være et bredt spekter av mange type næringer i hele landet. Dette medlem mener derfor tiltak fire under det overordnede målet om styrket konkurransekraft og innovasjonsevne, jf. pkt. 2.1.1. i meldingen, bør endres slik at det omfatter alle konkurransedyktige næringer, ikke kun grønne.

Dette medlem fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen om at det i oppfølgingen av Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023–2032 settes i verk tiltak for å bruke forskning og høyere utdanning til å fremme konkurransedyktige næringer i hele landet.»

«Stortinget ber regjeringen om at det i oppfølgingen av Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023–2032 settes i verk tiltak for å bruke forskning til å legge til rette for økt verdiskaping og flere arbeidsplasser.»

2.2.2 TEMATISKE PRIORITERINGER

I tillegg til de overordnede målene viser komiteen til at meldingen også inneholder seks tematiske prioriteringer, der noen videreføres fra forrige langtidsplan for forskning og høyere utdanning og de øvrige er justert eller tilføyd som følger:

- hav og kyst
- helse
- klima, miljø og energi
- muliggjørende og industrielle teknologier
- samfunnssikkerhet og beredskap
- tillit og fellesskap

Komiteen merker seg at de tematiske prioriteringene er områder hvor regjeringen mener det er særlig viktig at Norge satser strategisk på forskning og høyere utdanning i årene som kommer. Komiteen er enig i at målene og prioriteringene samlet dekket de områdene hvor behovet for kunnskapsutvikling er størst i årene fremover, og merker seg at dette i stor grad sammenfaller med de innsendte høringsinnspillene fra sektoren og andre instanser.

2.2.2.1 Hav og kyst

Komiteens medlemmer fra Høyre merker seg at regjeringen i stor grad viderefører satsingene fra tidligere planer, og er positive til de endringene som gjøres i de tematiske prioriteringene.

Disse medlemmer vil understreke betydningen verdiskapingen i havet og langs kysten har for det norske samfunnet. Disse medlemmer vil peke på at petroleumsnæringen har gitt oss høy velstand og vil være en viktig næring for Norge også i de kommende årene. Det er fortsatt behov for ny kunnskap og teknologi for å utnytte gjenværende petroleumsressurser på norsk sokkel og bidra til at dette skjer på en så miljø- og klimavennlig måte som mulig. Disse medlemmer viser videre til at forskning og teknologi i og fra petroleumsnæringen også bidrar til utvikling, verdiskaping og omstilling i en rekke ulike sektorer.

Disse medlemmer peker på at Norge er verdensledende innenfor teknologiutvikling knyttet til utvinning av olje og gass i havet. Dette gjelder både økt utvinningsgrad, redusert utslipp til hav og reduksjon av klimagassutslipp. Ny teknologi og nytt utstyr som kan bidra til mer miljøvennlig produksjon av olje og gass, øker konkurransekraften og kan ha overføringsverdi til andre energiområder. Flere bedrifter i olje- og gassektoren er sentrale aktører innen havbasert fornybar energi-produksjon.

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet viser til at Norge har en av verdens reneste petroleumssektorer. Det er viktig at denne næringen fortsetter å utvikles, og at Norge sikrer gode rammevilkår for bransjen i årene fremover.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Venstre viser til at det fortsatt er mye man ikke vet om livet i havet. Selv om norsk kontinentalsokkel etter hvert er godt dokumentert, er livet og typografien i dyphavet fortsatt i stor grad ukjent for mennesker. Det er derfor viktig at det forskes videre på dette, og at denne forskningen legges til grunn for menneskelig aktivitet i og på havet.

Disse medlemmer viser i denne sammenheng til hvordan norsk fiskeriforvaltning i stor grad er bygget på forskning på fiskebestander og dermed er langt mer bærekraftig i dag enn den var for femti år siden. Ved å legge forskning til grunn for forvaltningen av Norges felles ressurser i havet har man lyktes med å opprettholde fiskeribestander og å få tilbake bærekraftige bestander av arter i havet som var nær utryddet på grunn av overfiske. Det samme prinsippet må legges til grunn for andre aktiviteter i havet, som blant annet utvinning av havbunnsmineraler.

Disse medlemmer viser til at regjeringen i langtidsplanen legger til grunn at det grønne skiftet krever

utvinning av kritiske metaller og sjeldne jordarter, selv om dette er en omstridt påstand. Mange bedrifter har lyktes med å utvikle teknologi som ikke er avhengig av et like stort forbruk av slike metaller og mineraler, og det ligger et stort potensial i ombruk. Behovet for forskning på havbunnen bør ikke knyttes til at kommersiell utvinning av havbunnen skal bli en realitet, men til hvorvidt det kan bli en realitet.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt viser til at Riksrevisjonen i 2019 kom med svært alvorlig kritikk av norsk fiskeripolitikk de siste 20 årene. Ifølge Riksrevisjonen har fiskeri- og kvotepolitikken bidratt til redusert fiskeriaktivitet i mange kystsamfunn, utfordret etablerte fiskeripolitiske prinsipper og ikke vært godt nok konsekvensutredet. Disse medlemmer mener at dette viser at det er vesentlige juridiske og samfunnsøkonomiske kunnskapshull om hvordan fiskeripolitikken bør organiseres for at den ikke bare skal skape høyere lønnsomhet for et fåtall aktører, men også sikre aktivitet og verdiskaping i lokalsamfunn langs kysten.

Disse medlemmer viser til at det i langtidsplanen vises til at det er behov for

«forskning og teknologiutvikling på dette området for at kommersiell utvinning av havbunnsmineraler skal kunne bli en realitet, og for at slik virksomhet skal kunne gjennomføres på en bærekraftig måte».

Disse medlemmer viser til at det også finnes vesentlige kunnskapshull om hvordan mineralutvinning på havbunnen burde reguleres politisk og juridisk, og hvilke krav som skal ligge til grunn for konsekvensutredninger og utlysninger av konsesjoner for mineralutvinning på havbunnen.

Disse medlemmer stiller spørsmål om hvorvidt en norsk satsing på mineralutvinning på kontinental-sokkelen er i tråd med forpliktelsene Norge har inngått under den nye Montreal-avtalen, om blant annet å fase ut insentiver og subsidier som er skadelig for biologisk mangfold.

Disse medlemmer vil vise til at en rekke organisasjoner og fagfolk, blant annet World Wildlife Fund, jobber for et ti års moratorium på mineralutvinning på havbunnen på grunn av usikkerheten rundt de økologiske konsekvensene. Slike kunnskapshull burde belyses i strategien når mineralutvinning på havbunnen trekkes frem som en framtidsnæring.

2.2.2.2 Helse

Komiteen er positiv til at regjeringen prioriterer helse som eget satsingsområde. Koronapandemien har vist oss betydningen av god beredskap, men også behovet for langsiktig forskning og internasjonalt samarbeid. Både vissheten om at det vil oppstå nye pandemi-

er, og det faktum at Norge har en aldrende befolkning, der flere lever lenger og derfor vil måtte leve med ulike helseutfordringer, bidrar til at helse blir et enda viktigere område for forskning og utdanning framover.

Komiteen viser til høringsuttalelsen fra Simula Research Laboratory, som peker på at bruk av teknologi, herunder digitalisering, vil kunne ha enorm påvirkning på for eksempel hvor lenge mennesker kan bo hjemme, hvordan teknologi kan frigjøre menneskelig arbeidskraft, og hvordan eldrebølgen kan møtes. Komiteen peker på at Norge har kompetansemiljøer innen helse-teknologi som er langt framme også internasjonalt, og at det her er et betydelig potensial for videre utvikling til fordel for helsetjenesten og pasienter, men også med et betydelig potensial for etablering av nye arbeidsplasser.

Komiteen viser til at helse og omsorg er det største tematiske forskningsområdet i Norge og det nest største utdanningsområdet målt i antall studenter. Behovet for grunnleggende forskning, tverrfaglig forskning og sektorsamarbeid er viktig innen disse områdene. Universitetssykehusene er universitets- og høyskolesektorens viktigste forskningspartner og en helt uvurderlig del av utviklingen av medisinsk forskning og innovasjon.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre peker på at det er behov for et tett samspill mellom universitets- og høyskolesektoren og næringslivet, og at de vil være en driver for hverandre. Disse medlemmer viser til høringsuttalelsen fra HelseOmsorg 21-rådet, som savner omtale av helseforetakene:

«Forskning er en lovpålagt oppgave i spesialisthelsetjenesten og helseforetakene er den største forskningsutførende sektoren innenfor medisin og helsefag (offentlig sektor).»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til meldingen, der helseforetakenes rolle er poengtert, og gjør oppmerksom på at det er presisert i samtlige tiltakspunkt under helse at denne langtidsplanen skal være styrende for all forskningsprioritering – også i helseforetakene.

Komiteen viser til at velferdsteknologi og helse-teknologi er avgjørende for at Norge skal kunne møte framtidens behov for helsetjenester. Det vil ikke være mulig for samfunnet å bemanne seg ut av behovet for helsepersonell i framtiden, og derfor er det viktig å satse på innovasjon, teknologi og nødvendig utvikling og omstilling av hele helsefeltet. I denne sammenhengen er det særlig viktig å finne ut hva som fremmer god helse utenfor helsetjenestene, for eksempel årsakene til uhelse og hvordan psykiske helseplager kan forebygges.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til at Norge har svært gode helsedata og dermed et godt utgangspunkt for forskning. For å utnytte denne ressursen bedre enn i dag må det legges til rette for deling av offentlige data på en måte som ivaretar hensynet til personvern. EU har utviklet en rekke regler, retningslinjer og styringsverktøy for slik deling av offentlige data med ikke-offentlige aktører.

Samtidig må det legges til rette for et tettere samarbeid mellom offentlige institusjoner og forskningsmiljøer med tanke på tilgang til å gjennomføre kliniske studier. Disse medlemmer mener det er viktig å utvikle flere typer studier og ha ulik lengde på studiene som gjennomføres.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil understreke at det i bruk av registerdata høstet fra offentlige helsetjenester er avgjørende at disse er tilgjengelige for flest mulig og ikke blir enkelte bedrifters eiendom. Norge bør være et foregangsland i å sikre åpne og tilgjengelige data der det er mulig.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt viser til Norsk Sykepleierforbunds innspill i komiteens høring og det store behovet for både jordmødre og avansert klinisk allmennsykepleiere (AKS) i kommunehelsetjenesten. Disse medlemmer mener dette bør inn som et tiltak under den tematiske prioriteringen av helse, jf. pkt. 3.2.2 i meldingen.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen, som del av satsingen på forskning og utdanning innen helse, om å særlig prioritere profesjonsfag som er viktige for personellutfordringene i helse- og omsorgstjenestene, særlig innenfor psykisk helse og rus og avansert klinisk allmennsykepleier- (AKS) og jordmorutdanning.»

2.2.2.3 Klima, miljø og energi

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, viser til langtidsplanens foreslåtte overordnede mål og tematiske prioriteringer og støtter disse.

Et annet flertall, komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre, vil understreke at den tematiske prioriteringen av klima, miljø og energi skal forstås samlet, hvor fornybar energi skal ha særlig prioritet.

Dette flertallet vil også understreke at det viktigste perspektivet i det overordnede målet om styrket

innovasjonsevne og konkurranse nettopp er det grønne skiftet. Her må forskning og utvikling bidra til at norsk næringsliv benytter sin kompetanse og Norges konkurransefortrinn, til å kutte utslipp og skape nye verdier i en internasjonal økonomi under omstilling, for å nå verdens mål om å begrense den globale oppvarmingen til 1,5 grader. Videre vil dette flertallet understreke at det grønne skiftet må gjennomsyre alle mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023–2032, slik at helheten i forsknings- og høyere utdanningspolitikken bidrar til å nå Norges klimamål for 2030.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre vil understreke at klimakrisen er vår største globale utfordring, og mener derfor at langtidsplanen må koble Norges klimautslippsmål med norsk forskning og innovasjon. Eksempelvis viser rapporten «Klimakur 2030» en rekke mulige løsninger for å få ned norske utslipp. Disse medlemmer vil at Forskningsrådet skal følge opp «Klimakur 2030» og Norges andre vedtatte planer for utslippskutt og omstilling og peke på områder der norsk forskning kan bidra til å redusere utslipp av klimagasser.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre at Norges forskningsråd får ansvar for å følge opp Klimakur 2030 og andre relevante vedtatte planer for utslippskutt og omstilling, blant annet ved å identifisere områder der norsk forskning kan bidra til å redusere utslipp av klimagasser.»

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet støtter ikke enkelte av regjeringens prioriteringer under denne tematiske prioriteringen. Dette er temaer som dette medlem mener kan være viktige i enkelte sammenhenger, men som dette medlem ikke ser grunn til å fremheve som prioriterte områder foran andre i langtidsplanen. Tiltakene dette medlem ikke støtter, er punktet om grønn og rettferdig omstilling i landbruk, nærings- og samfunnsliv, punktet om sosial og kulturell bærekraft i den grønne omstillingen og punktet om å særlig prioritere relevante profesjons- og disiplinutdanninger innenfor klima, miljø og energi.

Dette medlem mener at Norge bør bygge opp kompetanse og kunnskap om kjernekraft samt støtte opp om private aktørers arbeid på feltet. Dette medlem viser til at kjernekraft kan være en langsiktig, stabil og kostnadseffektiv energikilde som også gir mindre inngrep i nærmiljø og klima enn eksisterende kilder, og at våre naboland Sverige og Finland har god kunnskap og kompetanse på feltet som også kan være viktig for norsk forskningsaktivitet.

Dette medlem fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen om å legge til rette for og satse på forskning på kjernekraft.»

«Stortinget ber regjeringen om å øke satsingen på forskning som kan bidra til å utvikle og legge til rette for petroleumsvirksomhet i Norge.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Venstre viser til planens omtale av energiforsyningsikkerhet. Disse medlemmer understreker at økningen i strømprisen har kommet brått, og at det er vanskelig for mange husholdninger, bedrifter og organisasjoner å spare strøm på kort sikt. Samtidig har prisene steget på en rekke andre varer. Disse medlemmer mener det er riktig at man i en ekstraordinær situasjon bruker det ekstraordinære overskuddet fra statens kraftinntekter til støtteordninger for husholdninger og bedrifter. Det er også viktig å ha et lengre perspektiv i en presset kraftsituasjon og satse på enøk-tiltak.

Komiteens medlem fra Venstre vil imidlertid advare mot kortsiktige og enkle løsninger på et problem som er knyttet til høye strømpriser som følge av Russlands folkerettsstridige krig i Ukraina, klimakrise og økt bruk av uregulerbar kraft.

Dette medlem understreker at gjensidig kraftutveksling er et gode, og at vi trenger mer samarbeid med Europa, ikke mindre. Norges krafteksport gir milliardinntekter som kommer landets innbyggere til gode. Samtidig gir det oss forsyningsikkerhet ved at vi kan importere kraft når vi har en presset kraftsituasjon innenlands. Dette er i perioder også med på å dra prisen ned.

Dette medlem påpeker at kraftmarkedet er det viktigste verktøyet for å sikre balansen mellom forbruk og produksjon. Det norske kraftsystemet må forsterkes. En raskere utbygging av fornybar energi er et av de viktigste virkemidlene vi har for å sikre nok kraft til en rimelig pris i de kommende årene. Vi må også ha en stortilt satsing på energiøkonomisering (enøk) og sikre god nok overføringskapasitet av strøm i nettet. Dette medlem viser til Statnetts brev til regjeringen, der de kommer med en kraftig advarsel mot å gjøre markedsendringer. Økt isolasjon av strømmarkedet vil med stor sannsynlighet kunne føre til økt kraftutbygging i norsk natur og vil kunne medføre rasjonering i perioder med lav kraftproduksjon.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre vil vise til at store deler av verdens oppdagede olje- og gassressurser må bli liggende i bakken hvis verden skal nå 1,5 gradersmålet. Disse medlemmer vil vise til uttalelser fra FNs

generalsekretær António Guterres om at alle verdens land må slutte å lete etter og produsere ny fossil energi. Disse medlemmer vil peke på at premisset om å realisere de gjenværende olje- og gassressursene på norsk sokkel direkte motarbeider grønn omstilling og klimamålene Norge har forpliktet seg til etter Parisavtalen.

2.2.2.4 Muliggjørende og industrielle teknologier

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre peker på viktigheten av bred satsing på IKT og muliggjørende teknologier og viktigheten av realfagene i den forbindelse. Disse medlemmer er derfor kritiske til at regjeringen fjerner den ekstra naturfagstimen på ungdomstrinnet som regjeringen Solberg prioriterte i sitt budsjett for 2022.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre viser videre til det betydelige behovet for studieplasser innen IKT og at Høyre i sitt alternative statsbudsjett for 2023 prioriterte midler til 500 IKT-studieplasser.

2.2.2.5 Samfunnsikkerhet og beredskap

Komiteen er positiv til at langtidsplanen øker fokuset på beredskap, og at beredskap er tatt inn i planen som et av de tematiske satsingsområdene. Komiteen peker på at det likevel er viktig å ha fokus på samhold i en globalisert verden, noe som var tema i den forrige langtidsplanen. Komiteen peker på at tillit utfordres både innenfor og mellom samfunn og kulturer. Politisk og religiøs ekstremisme utfordrer samfunnsstrukturen på nye måter. Komiteen peker på at det fortsatt trengs kunnskap om hvordan institusjoner som holder det moderne samfunnet sammen, håndterer disse utfordringene, og hvilke institusjonelle ordninger som gjør det mulig å leve med økende kulturelle forskjeller og interessekonflikter. Her spiller humanistiske fag en sentral rolle. Komiteen viser til at samfunnsikkerheten utfordres av alvorlige naturhendelser, globale helse-trusler, svikt i energi- og matforsyning, krig, terrorisme, sabotasje og kriminalitet. Alle disse utfordringene må møtes med kunnskap.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, vil understreke viktigheten av at de nye sikkerhetspolitiske rammebetingelsene må gjøres til gjestand for økt analyse og forskning, noe som igjen vil gjøre dette lettere å ta gode og kunnskapsbaserte beslutninger om Norges utenriks- og sikkerhetspolitiske veivalg framover.

Flertallet viser til omtalen av teknologi og samfunnsikkerhet og er enig i at Norge har en digital

grunnmur i verdensklasse når det gjelder funksjonalitet, men stadige vellykkede digitale angrep viser at det kreves en betydelig kompetanseheving når det gjelder å sikre denne grunnmuren og tjenestene som er bygget på den. Dette gjelder både for å sikre personvernet til norske innbyggere og for å sikre oss mot fremmede staters digitale operasjoner. Nåtiden, for ikke å snakke om fremtiden, krever betydelig digital kompetanse i alle sektorer og på alle nivåer.

Flertallet er enig i at Norge trenger sterke forskningsmiljøer med forankring i den norske konteksten, men vil understreke betydningen av forpliktende internasjonalt samarbeid med allierte og med EUs. Samt viktigheten av samarbeid med høykompetansemiljø i privat næringsliv.

Komiteen viser til at det i langtidspanen står at befolkningsvekst, klimaendringer, press på naturressurser, vannknapphet, koronapandemien og den sikkerhetspolitiske krisen som følge av krigen i Ukraina bidrar til å sette matsikkerhet høyt på dagsordenen nasjonalt og internasjonalt. Ifølge FNs Office for the Coordination of Humanitarian Affairs har tilstanden for global matsikkerhet ikke vært så dårlig i moderne tid. Det betyr at det er et rekordantall mennesker globalt som sulter, og hungersnød er en reell mulighet i 43 land.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre mener at et hvert tiltak for å bedre norsk forsyningsikkerhet, som er en viktig oppgave, bør følges opp med tiltak for å hjelpe verdens fattige ut av sult.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til omtalen av ansvarlig internasjonalt kunnskapssamarbeid og stiller spørsmål ved vurderingen som ligger til grunn for påstanden om at Norge har behov for å delta i internasjonalt samarbeid om sikkerhetspolitiske fagområder med land som det ikke foreligger et sikkerhetspolitisk samarbeid med. Tvert imot legger disse medlemmer til grunn at det i dagens geopolitiske situasjon, hvor vi ikke lenger befinner oss i den dype freden som preget de første 20 årene etter den kalde krigens slutt, er viktig å være påpasselig med hvilke land man samarbeider om sikkerhetspolitiske fagfelt med og gir tilgang til skjermingsverdig informasjon.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Venstre mener at forskning på sikkerhetspolitiske temaer må ses i sammenheng med den massive økningen i EOS-tjenestenes budsjetter de siste ti årene. EOS-tjenestene utgjør viktige sikkerhetspolitiske kompetansemiljø i Norge, og det er gode grunner til at deres budsjetter økes. Men disse medlemmer mener at det er viktig å parallelt styrke åpent tilgjengelig sikkerhetspolitisk forskning for å

hindre at regjeringen, Forsvaret og andre som har tilgang til graderte vurderinger, ender opp med en annen virkelighetsbeskrivelse enn for eksempel næringslivet og partier som ikke er i regjering, og deltakere i den offentlige debatten i stort.

Disse medlemmer vil understreke betydningen av åpen forskning på temaer som fremmedstatlig påvirkning og desinformasjon. Dersom man skal analysere påvirkningsaktivitet som foregår i sosiale medier og på nett, vil dette ofte medføre at man også blir eksponert for vanlige norske borgeres digitale aktivitet. Derfor egner denne typen analyse seg i liten grad for norske myndigheter, fordi den fort kan oppfattes som overvåking med tilhørende nedkjølingseffekt på offentlig debatt og lignende. I tillegg kommer problemstillingen med at forskningsmiljøer i større grad har mulighet til å samarbeide med private selskaper – enten selskapene som tilbyr sosiale medieplattformer eller tredjepartsselskaper som tilbyr analytiske verktøy – som gjør det lettere å gjøre analyser av høy kvalitet av fremmedstatlig påvirknings- og desinformasjonsaktivitet. Disse medlemmer mener derfor at både forskning og journalistikk bør være sentrale komponenter i å beskytte den norske offentlige debatten mot påvirkning og desinformasjon.

2.2.2.6 Tillit og felleenskap

Komiteens medlem fra Venstre viser til at EU Kids Online er et internasjonalt forskningsprosjekt som tar for seg forskjeller mellom europeiske land når det gjelder barn og unges bruk av internett og andre nettbaserte medier. EU Kids Online bidrar med verdifull kunnskap om barn og unges liv på digitale flater. Informasjonen fra undersøkelsene brukes hyppig av både barne-, helse-, utdannings- og justissektoren.

Norge har deltatt i prosjektet ved et forskningsmiljø ved Universitetet i Oslo. Deltakelsen har tidligere vært finansiert over Justis- og beredskapsdepartementets budsjett, som en oppfølging av handlingsplanen for å bekjempe vold og overgrep mot barn. I statsbudsjettet for 2023 er det ikke bevilget midler til fortsatt norsk deltakelse, til tross for at det er et stort behov for mer kunnskap på området.

Dette medlem viser videre til at regjeringen Solberg la frem strategien «Rett på nett» i september 2021. Denne skulle følges opp med en stortingsmelding og en handlingsplan. I forslaget til statsbudsjett for 2022 skrev regjeringen Støre at de ønsket å utrede opprettelsen av et forskningssenter for barn og digitale medier. Dette er ikke fulgt opp i statsbudsjettet for 2023.

Det er bred enighet om nødvendigheten av et forskningsmiljø for barn og digitale medier. Dette er trukket frem av forskere på feltet, av Medieskadelighetsutvalget i NOU 2021:3, av FNs barnekomité og av Barneombudet. Det er et stort behov for mer kunnskap i poli-

tikkutformingene og på praksisfeltet. Ressursene som brukes på feltet, må basere seg på kunnskap. Hvis ikke, risikerer man å igangsette tiltak som man ikke vet om virker.

2.3 Kunnskapssystemet

2.3.1 KVALITET OG KAPASITET I HØYERE UTDANNING

Komiteen viser til at dimensjoneringen av høyere utdanning skal møte både samfunnets kompetansebehov og utdanningsøkernes ønsker. Komiteen vil derfor understreke at universitetene og høyskolene har et selvstendig ansvar for å dimensjonere sine studietilbud i tråd med kompetansebehovene i ulike deler av arbeidsmarkedet. Dessuten må utdanningsinstitusjonene i større grad enn tidligere innrette tilbudet slik at befolkningen kan oppdatere og fylle på sin kompetanse.

Komiteen merker seg at det varsles i meldingen at regjeringen våren 2023 vil legge frem en melding for Stortinget om arbeidslivets kompetansebehov på kort og lang sikt, samt en egen stortingsmelding om profesjonsutdanninger våren 2024, der hovedvekten vil ligge på lærerutdanningene, ingeniørutdanningene og helse- og sosialfagutdanningene. Komiteen imøteser disse meldingene og den videre behandlingen av disse.

Komiteen merker seg at denne meldingen for første gang inkluderer høyere yrkesfaglig utdanning i langtidspanen, og er tilfreds med dette. Det er bra at langtidspanen på denne måten anerkjenner fagskolenes rolle i kunnskapssystemet, både når det gjelder behovet for fagkompetanse og fagskolenes bidrag til innovasjon. Dette er i tråd med en rekke undersøkelser og uttalte kompetansebehov i arbeidslivet.

Komiteen understreker at høy utdanningskvalitet skal være et hovedmål for den høyere utdanningspolitikken i planperioden. At studietilbudene er av høy kvalitet, er viktig for å sikre en god utnyttelse av kompetansen studentene tilegner seg i utdanningsløpet, og er avgjørende for å løse fremtidens kompetansebehov.

Komiteen viser til at en rekke viktige utdanninger for velferdssamfunnet er avhengig av gode praksisperioder for studentene, og at praksis ofte er ressurskrevende for institusjonene. Komiteen viser til at god veiledning og oppfølging ofte er viktig for vellykket praksis. Komiteen mener det viktig med samordning mellom institusjon, praksissted og i mange tilfeller kommunen. Derfor mener komiteen at det bør arbeides for et samordnet praksisløft i planperioden.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, vil understreke viktigheten av grunnfinansiering av forskning og høyere utdanning for å sikre smidighet og fleksibilitet, for at det forskes på

de spørsmålene som forskningsmiljøene selv identifiserer som viktige, og for at det brukes mindre ressurser på søknader. Det må derfor være et mål i planperioden at basisfinansieringen som andel av finansieringssystemet økes. Flertallet viser videre til rapporten «Finansiering av universiteter og høyskoler» fra Hatlen-utvalget, som ble framlagt 17. mars 2022, der utvalget tar til orde for å redusere antallet finansieringsindikatorer for universiteter og høyskoler. Flertallet støtter dette.

Komiteen viser til at regjeringen varsler at den vil komme tilbake med en nærmere vurdering av Hatlen-utvalgets forslag og utviklingen av finansieringssystemet for statlige universiteter og høyskoler. Komiteen ber regjeringen i den sammenhengen gjøre en vurdering av finansieringen av flercampus-institusjonene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet og Venstre, vil understreke viktigheten av et tettere samarbeid mellom academia og det praktiske, verdiskapende arbeidslivet. Flertallet peker på at det fortsatt er flere studieprogrammer som har for liten kontakt med arbeidslivet eller relevant arbeidslivspraksis i løpet av studietiden. Flertallet viser til at det er viktig at kandidatene skal kunne ta sin kompetanse i bruk i arbeidslivet til beste for hele samfunnet. Da er det viktig at kandidatene får praksiserfaring gjennom studieløpet.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til det store kompetansebehovet i norsk offentlig sektor og næringsliv. Skal man tette kompetansegapet i årene som kommer, må man sikre god tilgang til utdanning av høy kvalitet, uavhengig av alder, bosted og livssituasjon. Disse medlemmer mener det er svært viktig ikke å sette by og land opp mot hverandre, men heller dyrke arbeidsdelingen og mangfoldet. De lange master- og profesjonsutdanningene er tett sammenvevd med forskningsmiljøene. Disse medlemmer peker på at sterke forsknings- og utviklingsmiljøer også vil tjene distriktene ved at de utgjør kraftsentra og kunnskapsnoder som alle forskningsmiljøer kan trekke veksler på og samarbeide med. Utdanningene forutsetter omfattende og dyp faglig kompetanse for å holde høy internasjonal standard. Disse medlemmer mener at slike utdanninger bør etableres i tilknytning til et bredt og aktivt forskermiljø. Utdanningene inneholder ofte et betydelig omfang av ferdighetstrening, for eksempel innen pasientkontakt eller laboratoriearbeid, og forskningen krever ofte omfattende og kostbar infrastruktur. Disse medlemmer mener det er viktig å forhindre at sterke fagmiljøer fragmenteres, noe som vil gå ut over både forsknings- og utdanningskvaliteten.

2.3.1.1 Høyere yrkesfaglig utdanning

Komiteen merker seg at regjeringen har varslet at den vil legge fram en egen stortingsmelding om høyere yrkesfaglig utdanning. Komiteen er kjent med at det i mars 2023 er ventet en rapport fra et utvalg som ser nærmere på om fagskoler kan akkrediteres på nivå 6–8 i Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk (NKR). Det er en rekke spørsmål knyttet til hvordan fagskolene skal utvikles videre i framtiden, blant annet spørsmål knyttet til finansiering, studiepoengsystem, kapasitet og senter for framragende yrkesfaglig utdanning. Komiteen vil styrke fagskolene for å sikre kompetansen vi trenger i arbeidslivet, blant annet gjennom kapasitet og mer stabil og enhetlig finansiering, slik at det blir mindre forskjeller i skolepenger mellom de ulike skolene.

Komiteen fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen, i arbeidet med en stortingsmelding om fagskoler, legge fram en plan for videreutviklingen av den høyere yrkesfaglige utdanningen som blant annet drøfter finansiering, studiepoengsystem, kapasitet og akkreditering.»

2.3.2 FORSKNINGSSYSTEMET

Komiteen viser til at de tre forskningsutførende sektorene, universitetene og høyskolene, instituttsektoren og næringslivet, har vokst frem og utviklet seg over lang tid i et gjensidig vekseforhold. Komiteen merker seg at man både i meldingen og i flere høringsinnspill tar opp behovet for en bedre koordinering av forskningspolitikken, både mellom departementene og mellom de andre delene av forskningssystemet, slik at ulike sektorbehov ikke faller mellom to stoler. Komiteen merker seg at regjeringen selv i meldingen stiller spørsmål ved om koordineringen i dag er tilstrekkelig virkningsfull, gitt det stadig økende behovet for tverrsektorielt samarbeid.

Komiteen vil understreke at regjeringen må sikre at de øvrige departementene med sektoransvar for forskning tar et selvstendig ansvar for å følge opp langtidspanen innenfor sine respektive sektorer.

Komiteen imøteser derfor den varslede gjennomgangen av forskningssystemet i en egen stortingsmelding.

Komiteen viser til at forskningskvaliteten i Norge er ansett som god. Norge er blant annet rangert som nummer 10 av verdens 43 største nasjoner målt i publiseringsvolum. Norske forskere lykkes også svært godt i å hente hjem forskningsmidler gjennom EU, og det er godt dokumentert at Forskningsrådets støtte til næringslivet har stor merverdi.

Samtidig som veksten i forskningsinvesteringer og bevilgninger har økt, har det skjedd en kraftig strukturendring i deler av de forskningsutførende sektorene. En

rekke universiteter og høyskoler har fusjonert, og flere institusjoner har fått universitetsstatus. Universitets- og høyskolesektoren har også vokst betydelig. Selv om veksten i og innretningen på FoU-bevilgningene har tjent det norske samfunnet godt, er komiteen enig i at det nå er behov for en gjennomgang av forskningssystemet, gitt de betydelige endringene som har skjedd de siste 10–15 årene.

For å følge opp målene og prioriteringene i denne langtidspanen mener komiteen det er nødvendig med et velfungerende kunnskapssystem som også sikrer behovet for forskning og høyere utdanning regionalt og i alle deler av landet. Det innebærer at alle deler av forsknings- og høyere utdanningsystemet må sikres forutsetninger for å levere høy kvalitet og tilstrekkelig kapasitet på en effektiv måte. Kunnskapen og kompetansen som utvikles i fagmiljøene, må være relevant for de ulike samfunnssektorene og dekke behovene i hele landet. I tillegg må forsknings- og høyere utdanningsinstitusjonene samvirke godt med Forskningsrådet, HK-dir., NOKUT, Sikt og andre deler av virkemiddelapparatet.

Komiteen har høye ambisjoner for norsk forskning og høyere utdanning og en ambisjon om at Norge skal være et av de mest innovative landene i Europa. Utdanning, forskning og innovasjon – og samspillet mellom disse – er avgjørende for å øke innovasjonskraften. Da må det stimuleres til økt forskning og utvikling i næringslivet og offentlig sektor som grunnlag for grønn omstilling, konkurransekraft og økt innovasjonsevne.

Komiteen er positiv til at regjeringen viderefører målet om at innen 2030 skal 3 pst. av BNP gå til forskning og utvikling. Dette er i tråd med EUs målsetting for FoU-investeringer. Den raske teknologiske utviklingen byr på både muligheter og utfordringer. Samfunnets evne til å ta i bruk ny teknologi vil være avgjørende for økt produktivitet og verdiskaping. Det er viktig at hele bredden i norsk næringsliv bidrar til en mer bærekraftig utvikling og styrket grønn konkurransekraft. For at Norge skal nå treprosentmålet, må næringslivet øke sin FoU-innsats betydelig i forhold til dagens nivå. Det fordrer et mer forskningsbasert næringsliv og bedre samspill mellom akademia, næringslivet og offentlig sektor.

Komiteen viser til at de siste årene har vært vekst i næringslivets forsknings- og utredningsarbeid, og at fortsatt vekst er nødvendig. Komiteen peker på viktigheten av at offentlige støtteordninger, som for eksempel Skattefunn, bidrar til merverdi i forskningen, og at det bør stilles økte krav til samarbeid mellom bedrifter.

Komiteen viser til høringsuttalelsen fra Norges forskningsråd og deler oppfatningen om at:

«Norge er en liten forskningsnasjon og er helt avhengig av tett internasjonalt og globalt samarbeid. De store samfunnsutfordringene løses bare gjennom samarbeid.»

Komiteen anerkjenner at forskningsfinansiering gjennom EUs rammeprogrammer har blitt stadig viktigere, og mener det er klokt at dette sees på som en integrert del av norsk forskningsfinansiering. Komiteen er positiv til at langtidsplanen signaliserer et fortsatt høyt ambisjonsnivå for deltagelsen i EU-samarbeidet, og deler Norges forskningsråds oppfatning av at det er helt nødvendig for at Norge skal være godt integrert i europeisk forskning. For forskningsinstituttene er Retur-EU-ordningen en forutsetning for å lykkes. Komiteen viser til at instituttsektoren har lykkes svært godt med sine satsinger, og at returraten er høy. For at næringslivet skal lykkes med å nå målet om 2 pst., er det helt avgjørende at denne ordningen videreføres med full styrke.

2.3.2.1 Grunnleggende forskning

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre, mener at selv om utdanning og forskning målrettes mot samfunnets behov, er det viktig å opprettholde den frie forskningen. Fri forskning gir rom for nødvendig faglig fordypning for å utforske og utvikle mulighetene innen ulike fagområder. Det styrker ressursene vi har som samfunn til å løse fremtidige behov og skape ennå ikke forståtte muligheter og løsninger.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre mener at den grunnleggende forskningen hadde fortjent større oppmerksomhet i langtidsplanen. Den grunnleggende forskningen er fundamentet i forskningssystemet og en forutsetning for å løse samfunnsutfordringene og for kunnskapsberedskapen vi har for å møte uventede utfordringer. Dette har vist seg både under covid-19-pandemien og i forbindelse med krigen i Ukraina.

Det er også gjennom forskning nye generasjoner av unge forskertalenter får sin trening og legger grunnlaget for ny kunnskap. Hvis Norge skal lykkes med de nye samfunnsoppdragene og den grønne og digitale omstillingen, er det nødvendig å ha en helhetlig tilnærming der det legges vekt på samspillet mellom forskning og anvendelse.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at regjeringen og Sosialistisk Venstreparti i høy grad har utvist vilje til å prioritere langsiktig grunnleggende forskning. Flertallet minner om at regjeringen og Sosialistisk Venstreparti sørget for en ekstraordinær engangsoverføring til Norges forskningsråd på 1,64 mrd. kroner i nysalderingen av statsbudsjettet for 2022, jf. Prop. 21 S (2022–2023) og Innst. 117 S (2022–2023). Flertallet viser til

at denne ekstraordinære bevilgningen sikrer at Forskningsrådet likevel kan tildele fri prosjektstøtte til unge forskertalenter i 2023. Flertallet vil påpeke at dette er et viktig bidrag til å sikre den langsiktigheten og forutsigbarheten som er nødvendig.

2.3.2.2 Regional forskning

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, viser til at det regionale perspektivet er sterkt vektlagt i meldingen, både når det gjelder utdanningssystemet og innen forskning. Forskning og innovasjon er viktig for å få til god regional utvikling og regional balanse. Flertallet vil understreke at det er nødvendig med et regionalt perspektiv på forskningen som fanger opp likheter og ulikheter mellom ulike regioner, landsdeler, by og land og særskilte distriktsutfordringer. Flertallet viser i denne sammenheng til de regionale forskningsfondene (RFF) som forvaltes av fylkeskommunene, og hvis formål er å bidra til styrket forskningsevne og økt kompetanse, innovasjonsevne, verdiskaping og konkurransekraft regionalt. Flertallet viser til at fylkeskommunene har et nasjonalt oppdrag som regional utviklingsaktør.

Komiteens medlem fra Venstre viser til at de regionale forskningsfondene ikke er nevnt i langtidsplanen. I statsbudsjettet for 2023 har regjeringen og Sosialistisk Venstreparti kuttet i de regionale forskningsfondene, kuttet all støtten til det regionale forskningsfondet i Oslo og vridd støtte vekk fra de regionale forskningsfondene i Vestland og Viken. Disse endringene er gjort uten at regjeringen velger å være tydelig på hva som er regjeringens langsiktige politikk for disse forskningsfondene.

2.3.2.3 Næringslivets satsing på forskning og utvikling

Komiteen viser til at det i lang tid har vært et politisk mål at investeringene i FoU skal utgjøre tre pst. av brutto nasjonalproduktet, og at det offentlige skal dekke én pst. av dette, mens næringslivet skal dekke to prosent. Komiteen støtter en videreføring av målene i meldingen og er enig i at det er nødvendig med en slik ambisjøs målsetting for å innfri behovet for omstilling og innovasjon i næringslivet.

Et kunnskapsbasert næringsliv forutsetter tett samarbeid mellom universiteter, høyskoler, forskningsinstitusjoner og næringslivet. Veien fram til kommersialisering av forskningsresultater må understøttes bedre, slik at forskningen kan danne grunnlaget for innovasjon og gründervirksomhet. Komiteen vil i denne sammenheng påpeke at dette fordrer at det offentlige virkemiddelapparatet innrettes slik at det faktisk mobiliserer og utløser de nødvendige FoU-innvesteringene i det private næringslivet, slik flere høringsinstanser har

tatt opp i sine innspill til meldingen. Gitt næringsstrukturen i Norge er det avgjørende at virkemidlene ivaretar behovene i små og mellomstore bedrifter, og at dette hensynet inkluderes i oppfølgingen av langtidsplanen. Komiteen vil i denne sammenheng påpeke behovet for virkemidler som styrker samarbeidet mellom bedrifter og forskningsmiljøene, blant annet den rollen som forskningsinstituttene spiller overfor bedrifter som tradisjonelt er lite forskningsintensive, for slik å utløse det potensialet som her ligger i økt innovasjonstakt i næringslivet. Komiteen slutter seg derfor til at det utarbeides en strategi for å øke næringslivets FoU-investeringer, slik regjeringen varsler i meldingen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, støtter målet om at forskning og utvikling i næringslivet skal utgjøre 2 pst. av BNP innen 2030, og imøteser regjeringens strategi for å nå dette målet. Flertallet viser til at Skattefunn-ordningen skal bidra til å nå dette målet. Ordningen har blitt evaluert flere ganger, og evalueringene viser at for små og mellomstore bedrifter bidrar Skattefunn til mer forskning og utvikling enn det ville ha vært uten ordningen. Flertallet merker seg at den samme addisjonaliteten ikke gjør seg gjeldende for støtten til de store bedriftenes FoU-prosjekter i Skattefunn, ifølge evalueringene. Flertallet mener derfor at ordningen Skattefunn må utredes som en del av arbeidet med strategien for å nå 2-prosentmålet, herunder bør det utredes om ordningen skal målrettes til små og mellomstore bedrifter.

Flertallet vil påpeke at målet om å øke innhenting av privat finansiering til forskning aktualiserer behovet for gode rammer for forskningsetikk som forsvaret av den frie forskningen og den akademiske friheten. Dette er blant annet viktig for å trygge forskernes rolle i å kunne levere forskningsresultater som ikke er i tråd med oppdragsgivers interesser, og flertallet ber regjeringen følge opp dette videre i arbeidet med privat finansiering av forskning.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre mener at for å få til det grønne og digitale skiftet må langtidsplanen ivareta mangfoldet i kunnskaps-systemet. Det er vesentlig at langtidsplanen for forskning og høyere utdanning benytter seg av alle de tre FoU-utøvende sektorene – universitets- og høyskolesektoren, instituttsektoren og næringslivet – i Norge sammen med offentlig sektor. Forskningsmiljøene har en langsiktig strategi for kompetanseutvikling og -vedlikehold, og dette medfører at forskningsmiljøene utgjør en viktig og langsiktig kunnskapsbase som offentlig sektor og næringslivet bør ha ambisjon om å utnytte bedre enn i dag, noe langtidsplanen ikke legger opp til. For å utløse mer forskning også i næringslivet må den forskerdrivne

kunnskapsutviklingen foregå i hele verdikjeden, også den mer anvendelige, og tilrettelegge for samarbeid på tvers. Langtidsplanen er spesielt svak på området for muliggjørende teknologier og digitalisering som vil være en sentral driver for grønn omstilling.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen vurdere å stille krav om samarbeid i næringsrettet forskning finansiert av det offentlige der det er relevant, med sikte på å styrke effekten og spredningen av forskningen for større deler av næringslivet og samfunnet for øvrig.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt mener det er grunn til å sette spørsmåltegn ved den store vektleggingen av å øke det private innslaget av finansiering i forskning og høyere utdanning på bekostning av offentlige ressurser. Forskning og høyere utdanning legger premisser for det offentlige ordskiftet og er viktige aktører for samfunnsutviklingen. Disse medlemmer mener at å forskyve maktbalansen fra finansiering underlagt demokratisk kontroll og folkevalgte som kan holdes ansvarlig i valg, til private interesser, derfor kan være uheldig for den akademiske friheten og samfunnets evne til å styre sektoren etter samfunnets overordna behov. Derfor mener disse medlemmer at økt privat finansiering må komme i tillegg til fellesskapets finansiering, og ikke til erstatning. Hvorvidt fellesskapet har ressurser til å styrke velferden og offentlig sektor i tiårene som kommer, er et fordelings spørsmål, det er ikke gitt at det skal bli mindre ressurser til spleiselaget, såfremt rikdommen i samfunnet i tråd med perspektivmeldingen vil fortsette å øke. Disse medlemmer vil videre slå fast viktigheten av institusjonenes ansvar for å forsvare den akademiske friheten og forskningsetikken når de inngår samarbeid med private næringsinteresser.

2.3.3 MÅLRETTEDE SAMFUNNSOPPDRAK

Komiteen merker seg at regjeringen lanserer et nytt virkemiddel for å bidra til en mer praktisk anvendelse av forskningsbasert kunnskap gjennom innføring av målrettede samfunnsoppdrag der resultatene reelt skal implementeres i samfunnet. Komiteen registrerer at dette er ment å være nyskapende og ambisiøse prosjekter, der forskning kobles sammen med andre virkemidler for å løse konkrete problemer innen en gitt tidsfrist. Komiteen er kjent med at Norge allerede deltar fullt ut i EUs samfunnsoppdrag, og oppfatter at de to foreslåtte målrettede samfunnsoppdragene innen prioriterte områder vil gi mulighet til å prøve ut en ny modell for en praktisk anvendelse av forskningsbasert kunnskap. Komiteen er enig i at det er behov for å supplere de tradisjonelle virkemidlene i forskningspoli-

tikken, slik at det gir større kraft til å løse definerte teknologiske og/eller samfunnsmessige problemer innenfor en angitt tidsfrist.

Komiteen viser til meldingen og er enig i at aktuelle forskningsmiljøer, brukerne og de ulike delene av virkemiddelapparatet må involveres i det videre arbeidet med konkretisering og implementering av samfunnsoppdragene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at regjeringen ønsker å starte arbeidet med målrettede samfunnsoppdrag, og støtter dette. Flertallet støtter videre at oppdragene skal bidra til bedre anvendelse av kunnskap for å nå prioriterte mål for samfunnet, og at dette er klare og målbare politiske siktemål hvor det er mulig å beskrive og vurdere måloppnåelsen. Flertallet viser til at regjeringen legger opp til en design- og implementeringsfase i 2022–2023 hvor de målrettede samfunnsoppdragene blir videreutviklet og iverksatt. Flertallet ønsker å understreke at samfunnsoppdragene i denne fasen må konkretiseres i form og innhold. Alle relevante ordninger og virkemidler i de ulike sektordepartementene og etatene må bidra til å nå målene, og det må vurderes å opprette nye ordninger eller tiltak. I tillegg vil flertallet understreke at den koordinerende og langsiktige styringen på tvers av sektorer må styrkes for å oppnå målene. Videre mener flertallet det er viktig å forankre samfunnsoppdragene i Stortinget og orientere Stortinget om arbeidet i rapporteringen om langtidsplanen i de årlige budsjettproposisjonene.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, viser til regjeringens foreslåtte målrettede samfunnsoppdrag om å inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv. Dette flertallet støtter det å utarbeide et slikt målrettet samfunnsoppdrag og imøteser ytterligere konkretisering. Dette flertallet vil understreke viktigheten av forebygging og tidlig innsats i oppfølgingen av et slikt oppdrag, og at et samfunn som er preget av tillit, små forskjeller og sterke fellesskap er et samfunn som er rustet til å inkludere barn og unge.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at den største enkeltutfordringen Norge står overfor i langtidsplanens periode er å redusere klimagassutslippene for å nå Norges og verdens klimamål, samtidig som den norske arbeidslivsmodellen ivaretas og verdiskaping og velferd for fremtiden sikres. Bærekraftig før er en viktig og konkret del av dette og favner grønn omstilling bredt for å sikre bærekraftig vekst og økt selvforsyning, verdiska-

ping og sysselsetting i Norge samt eksport av grønne løsninger. Dette vil bidra til å nå felles europeiske mål om et grønt skifte og bærekraftige matsystemer og dempe presset på tropisk skog og andre ressurser.

Flertallet vil påpeke at en viktig begrunnelse for å prøve ut målrettede samfunnsoppdrag er erkennelsen av at man i dag ikke har nødvendige virkemidler for å ta i bruk kunnskap – spesielt i møte med utfordringer på tvers av sektorer. En organisering i form av målrettede samfunnsoppdrag gir mulighet for å tenke nytt og teste ut nye verktøy som fremmer behovet for samhandling og koordinering på tvers av sektorer. Flertallet mener derfor det er et sentralt poeng å innrette nye samfunnsoppdrag slik at de tydeligere utfordrer sektorprinsippet og fremmer utvikling av tverrsektorielt samarbeid som gjør det mulig å innovere og teste ut nye løsninger, samtidig som det utvikles nye verdikjeder.

Flertallet slutter seg til de to foreslåtte samfunnsoppdragene og mener at det videre i planperioden bør utvikles nye målrettede samfunnsoppdrag innenfor grønn omstilling og vekst. Ett av disse bør innrettes mot sirkulære løsninger og mer bærekraftig bruk av naturen, og knytte dette til digitalisering, som er en sentral premis for grønn omstilling. Flertallet mener en slik bred innretning vil komplettere porteføljen av samfunnsoppdrag innen grønn omstilling, slik at den både inkluderer ett noe smalere og ett noe bredere samfunnsoppdrag. Flertallet mener planleggingen av et tredje samfunnsoppdrag bør igangsettes så tidlig som mulig i planperioden, fortrinnsvis parallelt med designfasen av de to første samfunnsoppdragene, og mener regjeringen omgående bør igangsette et tverrdepartementalt arbeid for å realisere dette.

Flertallet imøteser en orientering om dette i forbindelse med rapporteringen om arbeidet med langtidsplanen i forbindelse med den kommende budsjettproposisjonen.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet registrerer at enkelte oppfatter bærekraftig før som et smalt tema for et målrettet samfunnsoppdrag. Disse medlemmer er sterkt uenig i dette. Tvert imot svarer temaet på store problemstillinger rundt matsikkerhet, klima og miljø innen et konkret område.

Disse medlemmer viser til at matsikkerheten i verden er under press som følge av befolkningsvekst, økt press på areal og ressurser, klimaendringer og mer usikre forsyningslinjer. Disse medlemmer er kjent med at før står for over 70 pst. av klimagassutslippene i havbruksnæringen. I tillegg blir over 90 pst. av fôråvarene importert. Videre viser disse medlemmer til at det i 2020 ble brukt 1,976 mill. tonn råvarer til fôrproduksjonen, og at den samlede verdien av fôr brukt i hav-

bruksnæringen i 2020 var om lag 30 mrd. kroner. Dette viser at temaet berører virksomheter av meget stort omfang. Disse medlemmer viser til at samfunnsoppdraget om bærekraftig fôr har mål om at alt fôr til oppdrettsfisk og husdyr skal komme fra bærekraftige kilder og bidra til å redusere klimagassutslippene i matsystemene. Dette samfunnsoppdraget vil derfor kunne være av stor betydning i utviklingen av en mer bærekraftig matproduksjon og bidra til å nå de overordnede målene Norge har satt for klima, miljø, matproduksjon, sysselsetting og verdiskaping.

I tillegg vil disse medlemmer påpeke at behovet for å redusere klimagassutslipp fører til økt etterspørsel etter fornybar biomasse og produkter som kan gi klima- og miljøfordeler. Samfunnsoppdraget vil dermed søke å løse to grunnleggende utfordringer; hvordan man kan styrke matproduksjonen og selvforsyningen og hvordan man kan utnytte ressursene bedre og mer sirkulært for å redusere klimagassutslippene og miljøavtrykket.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet, Rødt og Venstre er positive til at regjeringen har fulgt opp intensjonen om å opprette målrettede samfunnsoppdrag. Disse medlemmer peker på at dersom vi skal lykkes med samfunnsoppdragene, må kunnskapsmiljøer, næringsliv og det offentlige samhandle nært og kontinuerlig.

Disse medlemmer deler regjeringens mål om å inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsnivå. Det er avgjørende viktig for den enkelte, og av stor verdi for samfunnet.

Disse medlemmer viser til regjeringens andre samfunnsoppdrag – bærekraftig fôr – og er enig i at bærekraftig fôr både for blå og grønn sektor er en viktig satsing. Disse medlemmer mener imidlertid at dette samfunnsoppdraget er for smalt avgrenset. Disse medlemmer savner også en sterkere vektlegging av grønn omstilling i langtidsplanen generelt, og ønsker derfor å utvide samfunnsoppdraget slik at dette omfatter sterke drivere for omstilling og grønn vekst, noe som er helt nødvendig for å løse utfordringene vi som samfunn står overfor.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen endre det målrettede samfunnsoppdraget om bærekraftig fôr til 'Grønn omstilling og vekst'. Det målrettede samfunnsoppdraget må inkludere fornybar energi, digitalisering og bærekraftig dyrefôr til blå og grønn sektor.»

Disse medlemmer mener at ved å samle målrettede satsinger innen digitalisering, fornybar energi og bærekraftig fôr vil samfunnsoppdraget bli tydeligere og ta opp i seg flere av Norges største utfordringer, noe

som i regjeringens forslag til langtidsplan ikke er godt nok ivarettatt, og som flere høringsuttalelser tydelig påpeker. Norge har et stort behov for grønn omstilling og mer fornybar energi og digitalisering er helt nødvendig for å nå målet om grønn vekst og omstilling.

Disse medlemmer peker på at etablering av store samfunnsoppdrag på nasjonalt nivå vil kreve økt risikovillighet og tverrpolitisk samarbeidsvilje til å rigge verdikjeder på nye måter. Ved å utvide samfunnsoppdraget går man i retning av å utfordre sektorprinsippet for forskning, der alle departementene må samarbeide og se etter nye synergier mellom friske investeringer, eksisterende midler og virkemiddelapparatet. Disse medlemmer mener det er nødvendig å nettopp utfordre sektorprinsippet for å få til omstillingen av Norge i det tempoet som er ønskelig. Disse medlemmer viser til at regjeringen har det overordnede ansvaret for koordineringen av forskningsinnsatsen.

Disse medlemmer mener det er ønskelig at innretningen på samfunnsoppdrag må legge til rette for å bruke hele kunnskaps- og forskningssystemet på alle nivåer, både i privat sektor, offentlig forvaltning, forskningsinstitutter, universiteter og høyskoler.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Rødt og Venstre mener at samfunnsoppdraget «Grønn omstilling og vekst» skal dekke noen av de mest sentrale utfordringene vi står overfor.

Disse medlemmer peker på at energi-, klima- og naturkrisene kun kan løses om man har en samlet tilnærming, hvis ikke kan tiltak på det ene hindre måloppnåelse på andre. Derfor er det viktig med samarbeid på tvers av sektorer. Virkemidlene må legge til rette for forskningssamarbeid for at muligheten for spredning av resultater/løsninger skal bli ivarettatt.

Disse medlemmer mener at det er større behov for forskning innen feltet klima og miljø, som er avhengig av kunnskap om miljøtilstanden. For å styrke norsk forskning på dette feltet er det helt avgjørende å prioritere dokumentasjon av og forskning på miljøtilstanden. Videreutvikling av norsk miljøovervåking er viktig.

Disse medlemmer peker på at satsingsområdene som langtidsplanen beskriver innen omstilling til et bærekraftig lavutslippssamfunn med satsing på grønt industriøkt, økt satsing på fornybar energi, forskning og utvikling av utslippsreducerende teknologier, hydrogen, batteriteknologi, CO₂-håndtering og nullutslipps-transport, må ses i sammenheng med det nye forslaget om samfunnsoppdrag for grønn omstilling og grønn vekst.

Disse medlemmer mener det må igangsettes tiltak og utlysninger som styrker kunnskapsutviklingen innen digitalisering.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet viser til at konsultentselskapet McKinsey & Co Norges rapport fra september 2020 trekker frem agritech som en av 11 næringer hvor Norge har konkurransefortrinn, og som kan bli viktig for Norge i fremtiden. Rapporten understreker at Norge har særlig tre konkurransefortrinn, hvorav det første handler om gode vilkår for offentlig-private samarbeid og sterke fagmiljøer samt teknologikompetansen Norge har gjennom olje og gass, som også har resultert i tidligere suksesshistorier innen landbruk. Disse medlemmer viser til at Høyre har som målsetting at agritech-næringen skal doble eksporten innen 2030. Agritech-næringen har et enormt potensial for vekst på verdensbasis. Disse medlemmer peker på at Eksportrådet bør vurdere muligheten for en egen eksportstrategi for agritech.

Komiteens medlem fra Rødt viser til at det er en tydelig satsing på bærekraftig for i strategien, samt sikker energiforsyning fra havet. Dette medlem mener at det også bør være en satsing på at oppdrettsnæringen kan være med på å sikre at avfallet fra deres produksjon blir omgjort til biogass eller annen bioenergi. Avfallet fra oppdrettsnæringen har et stort potensial som både vil kunne bidra til å løse problemer med utslipp fra fiskeoppdrett, og bidra til å skape bioenergi som vi trenger i fremtidens energimiks.

2.3.4 AKADEMISK FRIHET OG TILLIT TIL FORSKNING

Komiteen viser til at den generelle tilliten til forskningen er høy i Norge, men at det også her i landet er registrert flere uheldige utviklingstrekk i senere år. I ulike sammenhenger har det blant annet vært rapportert om press mot den akademiske friheten, og særlig mot den akademiske yringsfriheten.

Komiteen viser til Kierulf-utvalgets rapport (NOU 2022:2 Akademisk yringsfrihet) og slutter seg til at akademisk yringsfrihet for den enkelte er en nødvendig forutsetning for akademisk virksomhet. Komiteen viser til meldingen og er enig i at rapporten gir en god og balansert beskrivelse av hvilke utfordringer den akademiske yringsfriheten står overfor. Komiteen merker seg videre at regjeringen vil vurdere nærmere hvordan utvalgets anbefalinger, og innspillene i høringsrunden, eventuelt bør følges opp gjennom arbeidet med en ny universitets- og høyskolelov, og imøteser dette.

Komiteen peker på at akademisk frihet, akademisk yringsfrihet og tillit til forskning er grunnleggende verdier i et demokratisk samfunn. Komiteen forventer at regjeringen følger opp Kierulfs-utvalgets rapport i arbeidet med ny universitets- og høyskolelov.

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet viser til Representantforslag 227 S (2021–2022) om en strategi for å sikre akademisk frihet. Dette medlem er opptatt av yringsfrihet og takhøyden innenfor academia. Kierulf-utvalget har belyst viktige grunner til at det i dag ikke er tilstrekkelig akademisk yringsfrihet. Dette medlem mener man i prioriteringene under akademisk yringsfrihet må være tydeligere på at flere av tiltakene i Kierulf-utvalget skal innføres. Dette medlem viser til merknader fra komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet i innstillingen om representantforslaget, jf. Innst. 284 S (2021–2022), hvor det sto at forslag fra Kierulf-utvalget som berører universitets- og høyskoleloven, vil bli ivaretatt i arbeid med denne loven fram mot 2023. Dette medlem håper komiteens medlemmer fra regjeringspartiene fortsatt står for denne merknaden.

Dette medlem viser til at det de siste årene med regelmessighet har blitt skrevet om yringsfrihetens kår i både academia og samfunnet generelt. «Woke-bevegelsen» og «kanselleringskulturen» har også aktualisert dette temaet. Det ble også satt ned en egen yringsfrihetskommisjon av regjeringen, i tillegg til at Kierulf-utvalget arbeidet med akademisk yringsfrihet. Yringsfrihetskommisjonen avga sin utredning i september 2022, jf. NOU 2022:9.

Dette medlem viser til at status for yringsfriheten i Norge er gjenstand for et forskningsprosjekt om yringsfrihetens vilkår i dagens samfunn, ledet av Institutt for samfunnsforskning (ISF) på oppdrag fra Fritt Ord. Prosjektet kartla befolkningens og enkeltgruppers erfaringer med og holdninger til yringsfrihet og hvor grensene går for hva som kan ytres i norsk offentlighet. Dette medlem viser til at det i undersøkelsen ble gjort dybdeintervjuer med 49 forskere knyttet til klima-, innvandrings- og kjønnsforskning. Studien har gitt oppsiktsvekkende funn som dannet grunnlag for representantforslag om å sikre akademisk yringsfrihet. Dette medlem mener og viser til at yringsfriheten i academia er under press.

Undersøkelsen viste blant annet at et stort flertall av akademikere/forskere stemmer på partier som tilhører venstresiden. Mens 16,2 pst. av befolkningen som helhet stemte på partiene Rødt, Sosialistisk Venstreparti eller Miljøpartiet De Grønne ved forrige stortingsvalg, er oppslutningen i enkelte av de akademiske gruppene opp mot 60 pst. for disse tre partiene. Her er noen flere funn fra undersøkelsen:

- 42 pst. av befolkningen mener at forskere lar seg påvirke av politisk ståsted.
- 57 pst. av akademikerne mener politisk korrekthet er et problem.
- 21 pst. av forskere sier at de har unnlatt å realisere en forskningsidé grunnet frykt for å utfordre kolleger.

Dette medlem mener funnene gir grunn til bekymring hva gjelder hvilke temaer det settes fokus på, hvilke vedtatte sannheter som utfordres, og hva som vektlegges ved resultatfremleggelse. Som funnene i rapporten det vises til tyder på, kan det ensidige politiske tankegodset i akademiske miljøer være med på å redusere takhøyden og aksepten for fri og uavhengig alternativ tenkning. Dette medlem mener dette kan være et demokratisk problem som gjør at man ikke får en fri og uavhengig forskning uten forutinntatte agendaer.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, mener det er svært viktig å forsvare den akademiske friheten, den frie forskningen og tilliten til forskning, som grunnleggende verdier og goder for et liberalt demokrati. Flertallet vil advare mot ønsker om å politisk gripe inn i det enkelte oppfatter som konforme fagmiljøer. Alle fag preges i ulik grad av at bestemte faglige retninger har størst oppslutning. De vitenskapelige idealene om etterprøvbare og kritisk utvikling av forskningen må legges til grunn – politikk kan bare støtte opp under disse verdiene, og fagmiljøene må selv stå for den vitenskapelige utviklingen, politikken kan aldri gripe inn i den. Flertallet vil trekke frem arbeidet for å redusere omfanget av midlertidige stillinger i academia som et viktig arbeid for å gjøre forskere trygghere til å utfordre egne miljøer.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre viser til at Kierulf-utvalget peker på utviklingsavtalene for de 21 statlige universitetene og høyskolene som skal fornyes, og at utvalget anbefaler at det knyttes mål om formidling til disse avtalene, tilpasset de enkelte institusjonene. Disse medlemmer forventer videre at forslagene fra Kierulf-utvalget som krever oppfølging fra myndighetene, blant annet knyttet til finansieringssystemet, universitets- og høyskoleloven, Students at Risk- og Scholars at Risk-ordningen og internasjonalt samarbeid, blir vurdert og fulgt opp av regjeringen.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen følge opp arbeidet med akademisk ytringsfrihet i utviklingsavtalene med de offentlige universitetene og høyskolene.»

2.4 Andre tema

2.4.1 UTVIKLE FAGMILJØER AV FREMRAGENDE KVALITET

Komiteen mener det er i Norges interesse å prioritere langsiktig, grunnleggende forskning. Det er det

viktigste grunnlaget for kvalitet, faglig dybde, for utvikling av fagmiljøer av fremragende kvalitet og for kvalitet i samarbeid mellom ulike fag.

Komiteen peker på at det ikke er noen motsetning mellom grunnforskning og verdiskaping/nytte. Evalueringsrapporten om Sentre for fremragende forskning (SFF) slår fast at «Norges satsing på den frie grunnforskningen gjennom SFF-ordningen er det viktigste enkeltstående instrument som har bidratt til å utvikle Norge til å levere verdensledende forskning i dag», samt fører til betydelig innovasjon. Selv om mye er blitt bedre de siste årene, gjør Norge det – i internasjonal sammenheng – fortsatt for dårlig innenfor fremragende forskning. Dette ser vi særlig gjennom manglende tilslag nasjonalt i ERC-delen av Horisont Europa. Fagmiljøer av fremragende kvalitet er en forutsetning for konkurransekraft, innovasjon og for å møte samfunnsutfordringer. Nasjonal verdiskaping i en globalisert verden krever at Norge har noen universiteter og miljøer som kan konkurrere internasjonalt, og som har sterke bånd til ledende universiteter i hele verden. Pandemien er bare ett eksempel på viktigheten av sterke forskningsmiljøer av høy internasjonal kvalitet og et stort kunnskapsreservoar å dykke i.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at stadig flere norske forskningsmiljøer hevder seg på internasjonalt toppnivå og vinner frem i den internasjonale konkurransen om forskningsmidler og -resultater. Det er gledelig. Flertallet mener at forskningspolitikken skal legge til rette for at Norge kan utvikle verdensledende kompetanse innenfor områder der Norge har særlige fortrinn, og som anses som viktige nasjonalt. Flertallet viser til Hurdalsplattformen, der regjeringen har varslet en utvidet satsing på fremragende forsknings- og utdanningsmiljøer og etablering av nye forskningsmiljø i internasjonal toppklasse knyttet til næringsklynger.

Flertallet har merket seg at enkelte høringsinstanser har stilt spørsmål ved om omformuleringen av målene i den nye langtidsplanen innebærer en redusert ambisjon for utviklingen av fremragende forskningsmiljøer. Flertallet viser i den forbindelse til at meldingen eksplisitt sier at ambisjonen om flere fremragende fagmiljøer fremdeles er inkludert i målet om høy kvalitet og tilgjengelighet i forskning og høyere utdanning, og understreker dette.

Flertallet vil bemerke at selv om de foregående forskningsmeldingene og langtidsplanene har hatt mål om flere fremragende fag- og forskningsmiljøer, så har ikke dette vært tilstrekkelig fulgt opp i implementeringen av meldingene.

Verdensledende forskning krever langsiktig horisont og finansiering, vekstmuligheter og handlefrihet.

Flertallet viser til meldingen, der regjeringen uttrykker en tydelig ambisjon om flere fremragende og verdensledende fagmiljøer og et behov for nye virkemidler for å realisere dette. Flertallet slutter seg til dette og peker på behovet for finansieringsmodeller med en tilstrekkelig lang tidshorison.

Flertallet viser til merknad under temaet grunnleggende forskning med henvisning til den ekstraordinære bevilgningen til FRIPRO på 1,640 mrd. kroner for 2022, som viser regjeringens og Sosialistisk Venstrepartis vilje til å prioritere den langsiktige grunnleggende forskningen.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, mener at langtidsplanen må ha en klarere ambisjon og tilhørende virkemidler som gjør at norske universiteter kan delta i forskningsfronten internasjonalt. Norges bør ha som ambisjon å ha et forskningssystem som har en internasjonal posisjon på høyde med Danmark og Sverige.

Dette flertallet peker på at fremragende fagmiljøer utvikler ny kunnskap, ny innsikt og nye løsninger. De gir utdanning av høy kvalitet og formidler resultater fra forskning og utvikling slik at kunnskapen kan tas i bruk. Over tid har det vært en jevn og god utvikling på de viktigste indikatorene for både høyere utdanning og forskning. Det beste av norsk høyere utdanning og forskning står seg godt i en internasjonal sammenligning, og vi har flere eksempler på fagmiljøer som hevder seg helt i verdensstoppen. Norske myndigheter, utdannings- og forskningsinstitusjoner og fagmiljøer har arbeidet målrettet over lang tid for å styrke kvaliteten i forskning og høyere utdanning. Det har skjedd betydelige endringer i løpet av de siste årene. Universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter har jobbet strategisk og målrettet for å utvikle og legge til rette for sine fremste utdannings- og forskningsmiljøer og for å rekruttere fremragende forskere utenfra. Strategisk campusutvikling er en del av dette.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til at det i regjeringen Solbergs tid ble investert store summer i bygg, vitenskapelig utstyr og forskningsinfrastruktur, samt at det ble investert betydelige ressurser i det internasjonale samarbeidet om forskning og høyere utdanning, spesielt gjennom EUs rammeprogrammer.

Disse medlemmer peker på at Norge fortsatt har relativt få fremragende fagmiljøer sett i forhold til hvor mye vi investerer i forskning og høyere utdanning. Kvaliteten i høyere utdanning må bli bedre. Vi må lykkes bedre i å rekruttere de beste talentene, og vi må få ned gjennomsnittsalderen på doktorgradskandidatene.

Vi er fortsatt langt fra å utnytte potensialet i hele befolkningen, både når det gjelder mangfold og kjønnsbalanse i akademiske toppstillinger.

Disse medlemmer mener derfor det er svært uheldig at målet om å utvikle fremragende miljøer ikke lenger er prioritert. Disse medlemmer peker på betydningen verdensledende fagmiljøer har for norsk næringsliv og for Norge som kunnskapsnasjon. Disse medlemmer peker på viktigheten av fortsatt å prioritere toppforskningen og at målet bør være å utvikle flere verdensledende fagmiljøer i Norge. Disse medlemmer understreker at det først og fremst er institusjonenes ansvar å sikre langsiktig og forutsigbar grunnfinansiering for sine fremste forskningsmiljøer, men at regjeringen har et ansvar for rammevilkårene for å sikre forutsigbare rammevilkår for særlige satsinger som bidrar til å bygge fremragende forskningsmiljøer.

Disse medlemmer mener ordningen med Sentre for fremragende forskning og Sentre for fremragende utdanning er viktige virkemidler som fremdeles må prioriteres som sentrale i å utvikle fremragende fagmiljøer.

Disse medlemmer peker på at en viktig målsetting med SFU-ordningen er å stimulere til fremragende FoU-basert utdanning. Det overordnede målet med ordningen er å bidra til utvikling av fremragende kvalitet i høyere utdanning og synliggjøring av at undervisning og forskning er likestilte oppgaver for universiteter og høyskoler.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen videreføre og styrke SFU-ordningen for å sikre tilgang til utdanning av høy kvalitet i hele landet.»

2.4.2 FORSKNING SOM KARRIEREVEI

Komiteen vil påpeke at rekruttering til forskningsstillinger og å beholde erfarne vitenskapelige ansatte er avgjørende for å kunne realisere langtidsplanen. Komiteen vil henstille om at dette blir et tema i departementets styringsdialog med universiteter og høyskoler i den videre oppfølgingen av langtidsplanen, slik at attraktiviteten til forskeryrket styrkes og unge forskertalenter ser en framtid som forskere. Komiteen imøteser at dette også blir et tema i forbindelse med den varslede forskningssystemmeldingen og i den kommende proposisjonen om ny universitets- og høyskolelov.

Komiteen vil understreke at kompetente og motiverte ansatte i alle deler av forskningssystemet er en forutsetning for at de ambisiøse målene i regjeringens langtidsplan skal kunne innfris. Derfor er det helt nødvendig at unge forskertalenter og erfarne forskere ser forskeryrket som en attraktiv karriere framover. Selv om et klart flertall av de ansatte i vitenskapelige stillinger er

tilfreds med jobben sin, merker komiteen seg at Forskerforbundets medlemsundersøkelse, som ble publisert høsten 2022, dessverre viser at bare én av tre unge forskere og én av fem postdoktorer vil anbefale andre unge å velge en forskerkarriere. I tillegg viser undersøkelsen at én av tre fast vitenskapelig ansatte vurderer å slutte i akademien. Komiteen mener dette gir grunn til bekymring. Komiteen har forståelse for at høy grad av midlertidighet og liten mulighet for å få fast jobb, samt lavere lønnsnivå enn i privat sektor kombinert med stort arbeidspress gjør at mange forskere velger bort en forskerkarriere til fordel for fast arbeid som gir bedre balanse mellom jobb og fritid og bedre lønn.

Komiteen mener at fagmiljøer av fremragende kvalitet fordrer akademiske karrierer og attraktive kompetansemiljøer. Komiteen understreker viktigheten av å rekruttere unge til en karriere som forsker. Komiteen mener at universiteter og høyskoler skal være attraktive arbeidsteder som kan tiltrekke seg og beholde talentene innen forskning og undervisning. Komiteen mener universitets- og høyskolesektoren må følge opp de politiske forventningene om å redusere bruken av midlertidige ansettelser, gjennom for eksempel å satse på talenter ved faste ansettelser.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, viser til at regjeringen har uttalt at den vil styrke rekrutteringen til forskning gjennom å bedre arbeidsvilkårene, redusere midlertidigheten i sektoren, sikre bedre likestilling og mangfold og gjennomføre en tillitsreform for universitets- og høyskolesektoren, og flertallet støtter dette. Flertallet imøteser videre at regjeringen vil komme tilbake til regulering og tiltak for å oppnå dette, blant annet i forbindelse med det varslede forslaget til ny universitets- og høyskolelov.

2.4.3 INTERNASJONALT SAMARBEID

Kunnskapsspredning og samarbeid på tvers av landegrensene og fagmiljøer er en sentral oppgave for akademien, både i forskning og høyere utdanning. Komiteen merker seg at meldingen signaliserer et fortsatt høyt ambisjonsnivå for Norges deltakelse i det europeiske forskningssamarbeidet, og vil understreke nødvendigheten av dette gjennom planperioden. Internasjonal mobilitet bidrar til ny kunnskap og mellommenneskelig forståelse. Komiteen er enig i at norske studenter og fagmiljøer må ta del i, og bidra til, internasjonal kunnskapsutvikling, og Norge har også et solidarisk ansvar for å bidra gjennom forskningsproduksjon og kunnskapsdeling.

Komiteen merker seg at en av de mest merkbare endringene de siste 10–15 årene er den markante internasjonaliseringen av forskningen og det norske

forskningssystemet. Andelen forskere med utenlandsk bakgrunn ved norske universiteter, høyskoler, helseforetak og forskningsinstitutter har steget fra 18 pst. i 2007 til 29 pst. i 2018.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at det er en kjensgjerning at Norge er en liten forskningsnasjon og er avhengig av tett internasjonalt og globalt kunnskapssamarbeid. Flertallet viser til at regjeringen med langtidsplanen anerkjenner betydningen av internasjonalt forskningssamarbeid, og at en videre konkretisering av hvordan det internasjonale kunnskapssamarbeidet skal utformes, vil være sentralt i implementeringen av langtidsplanen.

Flertallet vil påpeke at Norge både er en pådriver for internasjonalt kunnskapssamarbeid og ledende internasjonalt innenfor flere forskningsområder. Flertallet vil understreke at Arbeiderpartiet og Senterpartiet i regjering vil forsterke dette. Sentralt i dette er norsk deltakelse i EUs programmer for å løse felles internasjonale utfordringer. Flertallet viser til at norske forskningsmiljøer er offensive og sterkt deltakende i Horisont Europa. Retur-EU-ordningen er viktig for å sette instituttene i stand til fortsatt å være en drivkraft for å øke norsk utbytte av deltakelse i Horisont Europa. Flertallet synes det er gledelig at den anvendte forskningen gjennom forskningsinstituttene lykkes så godt i å hente hjem forskningsmidler. Flertallet vil påpeke at regjeringens ambisjon om å hente hjem 2,8 pst. av de utlyste midlene fra Horisont Europa fordrer at norske miljøer må øke deltakelsen betraktelig framover. Flertallet viser til at regjeringen anerkjenner behovet for gode og forutsigbare økonomiske stimuleringsordninger, og at rammene for stimuleringsordningen Retur-EU derfor allerede er ytterligere økt i inneværende budsjettår. Flertallet vil understreke at returambisjonen i tillegg må komplementeres med en helhetlig satsing på insentiver og virkemidler, og vil i den forbindelse vise til den varslede gjennomgangen av forskningssystemet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre forventer at regjeringen opprettholder et bevilgningsnivå på Retur-EU som er dekkende og som gir forutsigbarhet og trygghet for prosjekter som lykkes i EU-programmene.

Disse medlemmer mener Norge har behov for det mangfoldet som finnes i det norske forskningssystemet. Langtidsplanen må legge dette til grunn og ivareta aktuelle aktører, også de som ikke er underlagt Kunnskapsdepartementet direkte. Disse medlemmer viser til at regjeringen har et overordnet ansvar for å ivareta koordineringen av det helhetlige og mangfoldige norske forskningssystemet, og disse medlemmer

mener det er svært viktig at sektordepartementenes forskningsinnsats styrkes, ikke svekkes.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre viser til at Norge er en liten forskningsnasjon og er helt avhengig av tett internasjonalt og globalt samarbeid. De store samfunnsutfordringene løses bare gjennom samarbeid. Forskningsfinansiering gjennom EUs sektorprogrammer har blitt stadig viktigere og må ses på som en integrert del av norsk forskningsfinansiering. Disse medlemmer vil at Norge skal være en fullverdig deltaker i alle EUs programmer for forskning og innovasjon. Aktiv deltakelse i internasjonalt forskningssamarbeid er avgjørende for å løse felles utfordringer.

For forskningsinstituttene er den resultatbaserte ordningen Retur-EU en forutsetning for deltakelse, og det er avgjørende at denne ordningen videreføres med full styrke ut hele programperioden fram til 2027. Ifølge FFA vil 1 krone bevilget gjennom Retur-EU hente hjem 2 kroner fra EU og gi norske miljøer tilgang til forskning til en verdi av 10 kroner.

Disse medlemmer er opptatt av å sikre forutsigbarhet og langsiktighet i Retur-EU og foreslår derfor at regjeringen skal utvikle en langsiktig politikk for norsk deltakelse i Retur-EU som gir norske forskere langsiktighet og forutsigbarhet rundt ordningen.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget i forbindelse med statsbudsjettet for 2024 med en forutsigbar og tilstrekkelig ramme for Retur-EU.»

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre, vil understreke betydningen av utstrakt samarbeid mellom forskningsmiljøer i Norge og det globale sør. Norge har et ansvar for å bidra til forskningssamarbeid mellom utdanningsinstitusjoner i Norge og i lav- og mellominntektsland for å utvikle forskningsmiljøer og formidling av forskningsresultater som kan fremme demokrati og menneskerettigheter, bedre den globale helsesituasjonen, gi økt matsikkerhet og bekjempe fattigdom.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, ønsker å legge til rette for internasjonalisering av høyere utdanning, både i Norden, Europa og med resten av verden. Høyere utdanning og forskning har i sin natur et globalt preg, og det er positivt for norske studenter og læresteder å utveksle studenter, vitenskapelig ansatte og forskere.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre har høye ambi-

sjoner for norske universiteter og høyskoler og ønsker at våre utdanningsinstitusjoner skal hevde seg internasjonalt. Disse medlemmer viser til at internasjonalt samarbeid er avgjørende for å oppnå dette. Disse medlemmer viser videre til høringsuttalelsen fra Norsk studentorganisasjon (NSO), som mener at internasjonalisering av, og i, utdanning er et fraværende aspekt i regjeringens forslag til langtidsplan. Disse medlemmer støtter NSO i at samarbeid med de fremste fagmiljøer i utlandet om både forskning og utdanning er en forutsetning for å svare på de globale utfordringene, og deler NSOs oppfatning om at faglige prosjekter, studentutveksling og gjesteforelesninger er eksempler på internasjonale samarbeidsformer som øker utdanningskvaliteten.

Disse medlemmer viser også til den avholdte høringen 5. januar 2023, der ANSA vektla betydningen av at norske studenter velger å ta hele eller deler av studiet i utlandet. Disse medlemmer mener det er av stor betydning både faglig, men også for økt mellommenneskelig forståelse, at norske studenter velger å studere i utlandet. I en stadig mer globalisert verden, der vi er helt avhengige av samhandling og forståelse på tvers av landegrenser, bidrar norske studenter som reiser ut, til økt kunnskap om Norge og norske verdier, samtidig som de kommer hjem med internasjonal erfaring og økte språkferdigheter. Det er av stor verdi for det norske arbeids- og samfunnslivet.

På denne bakgrunn fremmer komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen følge opp Meld. St. 7 (2020–2021) En verden av muligheter – Internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning, og komme tilbake til Stortinget med konkrete forslag til tiltak for økt internasjonalisering av, og i, høyere utdanning og forskning.»

Komiteens medlemmer fra Rødt og Venstre viser til at regjeringen Støre dessverre har foreslått å innføre studieavgift for studenter utenfra EU/EØS-området og redusert stipendandelen for norske studenter i utlandet, i tillegg til å kutte i flere tiltak for internasjonalisering av høyere utdanning og forskning i statsbudsjettet for 2023. Studieavgiften rammer spesielt mange av de mindre studiestedene i distriktene.

Komiteens medlem fra Venstre ønsker seg en annen retning, og fremmer derfor en rekke forslag som kan legge til rette for mer internasjonalisering av høyere utdanning og forskning.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Venstre fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen gå i dialog med de andre nordiske landene om et felles opptakssystem for universiteter og høyskoler i Norden.»

«Stortinget ber regjeringen utrede en ordning med forskervisum for å gi flere forskere mulighet til å arbeide i Norge.»

«Stortinget ber regjeringen gå gjennom regelverket med sikte på å gjøre det enklere for utenlandske studenter å bli værende i arbeid i Norge etter endt studium.»

«Stortinget ber regjeringen gå gjennom regelverket med sikte på å gjøre det enklere for utenlandske studenter som tar en hel grad i Norge, å dra på kortere utvekslingsopphold.»

2.4.4 STUDENTVELFERD

Komiteen viser til at god studentvelferd er en viktig del av grunnlaget for å lykkes med høyere utdanning for den enkelte student og for den høyere utdanningspolitikken som sådan. Derfor må arbeidet med å styrke studentenes helsetilbud, økonomi og velferdstilbud for øvrig fortsettes.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre mener det er avgjørende å øke studiestøtta videre for å sikre lik rett til høyere utdanning også i praksis.

2.4.5 OMRÅDER DET BØR FORSKES MER PÅ

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre, viser til at regjeringen vil utarbeide og gjennomføre en tverrsektoriell FoU-strategi for å styrke kunnskapsgrunnlaget for likestillings-, ikke-diskriminerings- og mangfoldsinnsatsen, og støtter dette. Videre vil flertallet understreke at det av ulike årsaker er områder eller grupper som det er blitt forsket mindre på enn andre, slik som kvinnehelse. Flertallet mener det er viktig å satse på forskning på kvinnehelse i planperioden, samt at forskningspolitikken gjennomgående bør være bevisst på om noen områder systematisk mangler oppmerksomhet i forskningen.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre viser til at digitalisering og ny teknologi ofte reiser flere kompliserte juridiske problemstillinger. For at offentlig sektor skal kunne bidra til å utvikle og ta i bruk digitale og teknologiske nyvinninger i sin tjenesteyting, er det viktig å styrke den rettsvitenskapelige forskningen på forvaltnings- og velferdsteknologi. Disse medlemmer viser til at

internasjonaliseringen, særlig EØS-reglene, har skapt et uoversiktlig og fragmentert rettskildetilbud. Disse medlemmer mener det er viktig å fortsette satsingen på forskning på forholdet mellom norsk rett og internasjonal rett, særlig EU- og EØS-rett, jf. anbefalingene i NOU 2020:9 Blindsonen, og viser blant annet til at Det juridiske fakultet ved Universitet i Bergen har opprettet et senter for EU- og EØS-rett (CENTENOL).

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til budsjettforliket for 2023 som sikrer finansiering av forskningsprosjektet SAMINOR. Flertallet understreker viktigheten av forskning på helse og levekår for Norges urbefolkning.

2.4.6 INVESTERING I INFRASTRUKTUR

Komiteens medlem fra Venstre viser til at det norske forskningsmiljøet i Antarktis er viktig, og at Norge har drevet forskningsstasjonen «Troll» de siste 15 årene. Statsbygg mener den norske forskningsstasjonen «Troll» i Antarktis er i så dårlig stand at det bør bygges en ny, blant annet for å øke kapasiteten til forskning og gjøre energiforsyningen mer miljøvennlig. Dette medlem vil bygge en ny forskningsstasjon som kan erstatte «Troll».

2.4.7 UNIVERSELL UTFORMING AV BYGG OG INKLUDERENDE UTDANNING

Komiteen viser til at universell utforming av universitets- og høyskolebygg, samt inkluderende forskning og høyere utdanning, er viktige demokratiske satsingsområder, da personer med nedsatt funksjonsevne er Norges største minoritetsgruppe. Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning bør derfor følges opp gjennom å inkludere flere i forskning og høyere utdanning i denne konteksten.

3. Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre, Fremskrittspartiet, Rødt og Venstre:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen endre det målrettede samfunnsoppdraget om bærekraftig før til «Grønn omstilling og vekst». Det målrettede samfunnsoppdraget må inkludere fornybar energi, digitalisering og bærekraftig dyrefôr til blå og grønn sektor.

Forslag fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre:*Forslag 2*

Stortinget ber regjeringen sikre at Norges forskningsråd får ansvar for å følge opp Klimakur 2030 og andre relevante vedtatte planer for utslippskutt og omstilling, blant annet ved å identifisere områder der norsk forskning kan bidra til å redusere utslipp av klimagasser.

Forslag fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre:*Forslag 3*

Stortinget ber regjeringen videreføre og styrke SFU-ordningen for å sikre tilgang til utdanning av høy kvalitet i hele landet.

Forslag fra Høyre og Venstre:*Forslag 4*

Stortinget ber regjeringen legge fram en forpliktende økonomisk opptrappingsplan for finansiering av langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023–2032 med tydelige prioriteringer i forbindelse med behandlingen av revidert nasjonalbudsjett våren 2023.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringen om å videreføre målet om å utvikle fagmiljøer av fremragende kvalitet i Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023–2032.

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen vurdere å stille krav om samarbeid i næringsrettet forskning finansiert av det offentlige der det er relevant, med sikte på å styrke effekten og spredningen av forskningen for større deler av næringslivet og samfunnet for øvrig.

Forslag 7

Stortinget ber regjeringen følge opp arbeidet med akademisk ytringsfrihet i utviklingsavtalene med de offentlige universitetene og høyskolene.

Forslag 8

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget i forbindelse med statsbudsjettet for 2024 med en forutsigbar og tilstrekkelig ramme for Retur-EU.

Forslag 9

Stortinget ber regjeringen følge opp Meld. St. 7 (2020–2021) En verden av muligheter – Internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning, og komme tilbake til Stortinget med konkrete forslag til tiltak for økt internasjonalisering av, og i, høyere utdanning og forskning.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt:*Forslag 10*

Stortinget ber regjeringen, som del av satsingen på forskning og utdanning innen helse, om å særlig prioritere profesjonsfag som er viktige for personellutfordringene i helse- og omsorgstjenestene, særlig innenfor psykisk helse og rus og avansert klinisk allmennsykepleier (AKS) og jordmorutdanning.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Venstre:*Forslag 11*

Stortinget ber regjeringen gå i dialog med de andre nordiske landene om et felles opptakssystem for universiteter og høyskoler i Norden.

Forslag 12

Stortinget ber regjeringen utrede en ordning med forskervisum for å gi flere forskere mulighet til å arbeide i Norge.

Forslag 13

Stortinget ber regjeringen gå gjennom regelverket med sikte på å gjøre det enklere for utenlandske studenter å bli værende i arbeid i Norge etter endt studium.

Forslag 14

Stortinget ber regjeringen gå gjennom regelverket med sikte på å gjøre det enklere for utenlandske studenter som tar en hel grad i Norge, å dra på kortere utvekslingsopphold.

Forslag fra Fremskrittspartiet:*Forslag 15*

Stortinget ber regjeringen om at det i oppfølgingen av Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023–2032 settes i verk tiltak for å bruke forskning og høyere utdanning til å fremme konkurransedyktige næringer i hele landet.

Forslag 16

Stortinget ber regjeringen om at det i oppfølgingen av Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023–2032 settes i verk tiltak for å bruke forskning til å legge til rette for økt verdiskaping og flere arbeidsplasser.

Forslag 17

Stortinget ber regjeringen om å legge til rette for og satse på forskning på kjernekraft.

Forslag 18

Stortinget ber regjeringen om å øke satsingen på forskning som kan bidra til å utvikle og legge til rette for petroleumsvirksomhet i Norge.

4. Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av en samlet komité.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

Stortinget ber regjeringen, i arbeidet med en stortingsmelding om fagskoler, legge fram en plan for videreutviklingen av den høyere yrkesfaglige utdanningen som blant annet drøfter finansiering, studiepoengsystem, kapasitet og akkreditering.

II

Meld. St. 5 (2022–2023) – Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023–2032 – vedlegges protokollen.

Oslo, i utdannings- og forskningskomiteen, den 7. februar 2023

Hege Bae Nyholt

leder

Maren Grøthe

ordfører